

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Üldise ajaloo kateeder

KLASSIVÕITLUS PRANTSUSMAAL 1848.a.

D i p l o m i t ö ö

Töö teostaja: L. K a n t s

Juhendaja: v.õp. H. P i i r i m ä e

T a r t u, 1959.a.

SISSEJUHATUS

1848.-1849.a. revolutsioon oli silmapaistvaks sündmuseks Euroopa ajaloos. Revolutsioonis pörkusid kokku mitmesugused klassid ja poliitilised jõud, kellel olid oma erinevad eesmärgid ja taotlused. Eriti äge oli klassivõitlus revolutsiooni esimesel - 1848.a. Prantsusmaal.

Käesoleva diplomitöö eesmärgiks on anda ülevaade 1848.a. Prantsusmaal toimunud revolutsioonilistest võitlustest, revolutsiooniliste sündmuste majanduslikest ja sotsiaalsest tagapõhjast, klassijõudude paigutusest ja selle nihkumistest revolutsiooniliste võitluste mitmesugustel faasidel ning etappidel. Töö esimeses peatükis püütakse anda ülevaadet juulimonarhia-aegse Prantsusmaa majanduslikust olukorrast ja tema arengusuundadest, millede tagajärjeks oligi klasside väljakujunemine sellistena, selliste klassihuvide ja taotlustega, mis tulid ilmsiks 1848.a. revolutsioonis. Töö 2. ja 3. peatükis püütakse käsitada revolutsioonilisi võitlusi, kusjuures pearõhk on asetatud kodanluse ning proletariaadi ajutise klassiliidu kujunemise, olemasolu ning lagunemise probleemide vaatlemisele. 4. peatükis vaadeldakse kodanluse ning proletariaadi vastuolude äärmise teravnemise

protsessi ning 1848.a. juunisündmuse - "kodanluse ning proletariaadi vahelist esimest suurt kodusõda." Töö kirjutamisel on kasutatud K. Marxi teoseid "Klassivõitlus Prantsusmaal"¹ ning "Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnes brümaar,"² mis annavad nii revolutsiooniliste sündmuste põhjuste ja tõukejõududele sügava analüüsi, aitavad mõista sündmuste klassiiseloому, üldistavad 1848.a. revolutsioonilise võitluse kogemusi. Nimetatud teostes avaldatud põhiteesid on marksistliku revolutsiooniteooria peamisteks koostisosadeks.

Sündmuste faktilise külje käsitlemisel annab rohkesti materjali NSV Liidu Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi poolt väljaantud teos "1848-1849.a. revolutsioon"^{id3} I köide, kusjuures on antud ka kõigi tähtsamate sündmuste ja protsesside marksistlik hinnang.

I Peatüki kirjutamisel andis palju huvitavat faktilist materjali peamiselt tootlikute jõudude arengu käsitlemisel Lavisse'i ja Rambaud' toimetusel ilmunud "XIX saj.

¹ K. Marx. Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850. Tallinn, ERK 1951.

² K. Marx. Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnes brümaar, Tallinn, ERK 1952.

³ Революции 1848-1849 г. Под редакцией профессора Ф.В. Потёмкина и профессора А.М. Молока. Т. I, Изд. Акад. Наук, М. 1952.

ajalugu"¹ III köide. Prantsusmaa töölisklassi majandusliku olukorra analüüsimisel oli peamiseks allikaks saksa marksistliku ajaloolase ja majandusteadlase J. Kuczinsky teos "Töö^t Tingimuste Ajalugu Prantsusmaal"². Veebruarirevolutsiooni ning juuniülestsõu käsitlemisel olid abiks G. Renardi teos "1848.a. vabariik"³ (1848-1852), revolutsiooniliste parteide tegelaste iseloomustamisel oli teatavat abi Vermorelle'i raamatust "Neljakümne kaheksanda aasta tegelased"⁴, kuigi mõlemad teosed on idealistliku kallakuga ning ei osuta kaugeltki vajalikku tähelepanu kodanluse ning proletariaadi klassihuvide antagonismi näitamisele. Prantsuse töölisklassi üksikuid kihte ning nende poliitilisi organisatsioone, klubisid jm. iseloomustab *Знат* oma

¹ История XIX века. Под ред. Лависса и Рамбо. Перевод с франц., 2-е дополненное и испр. издание, Т. III. Время реакции и конституционные монархии 1815 - 1847, М., 1938.

² Кучинский, Ю. История условий труда во Франции с 1700 по 1949, М., 1950.

³ Ренар, Ж. Республика 1848 г. / 1848-1852 / Перевод с французского, М. - Пч., Гиз, 1923.

⁴ Верморель, А. Деятели сорок восьмого года. Изд. 2-е, М., Пч, 1923.

teoses "Töölisliikumise ajalugu Prantsusmaal 1848.a."¹ I, kuigi ka viimane töö pole kaugeltki marksistlik.

Rahvusvahelist olukorda vahetult enne 1848.a. revolutsiooni ning osalt selle mõju revolutsioonilise võitluse käigule iseloomustab nõukogude ajaloolane Naritsinski oma artiklis "Rahvusvahelised suhted Veebruarirevolutsioonist kuni 1848.a. suveni", mis on avaldatud kogumikus "1848.a. revolutsiooni 100. aastapäevaks"². Mõningaid fakte samas kogumikus on avaldatud Bendrikova artiklist "Majanduslik kriis ja töölisliikumine"³, on kasutatud revolutsiooni eelõhtul puhkenud majanduskriisi põhjuste ning tema revolutsioonilisele võitlusele avaldanud mõju iseloomustamisel. Üksiküsimuste käsitlemisel on kasutatud veel mitmeid teisi monograafiaid ja artikleid.

¹ Бржа Ж. История рабочего движения во Франции, Т. I от возникновения рабочего движения до восстания лионских ткачей., М., Изд. Иностранной литературы, 1953.

² Нарочницкий А. Л. Международные отношения от февральской революции до лета 1848 г. - К столетию революции 1848 года. Под ред. проф. Б. Ф. Поршнева и доц. Л. А. Бендриковой, М. МГУ, 1948.

³ Бендрикова Л. А. Экономический кризис и рабочее движение накануне февральской революции во Франции - К столетию революции 1848 года. Под ред. проф. Б. Ф. Поршнева и доц. Л. А. Бендриковой, М., Изд. МГУ, 1948.

Klassid ja parteid Prantsusmaal 1848.a.

revolutsiooni eel

1789.-1794.a. Prantsuse kodanlik revolutsioon oli viinud Prantsusmaa tagasipööramatult kapitalistlikule arenguteele. Tootlike jõudude vabastamine feodalismi ahelaist, pärisorjuslik-feodaalsele korrale antud purustavad hoobid olid põhjustanud põllumajanduse kiire arengu, käsitööstusliku tootmise asendumise masinatööstusega. Prantsusmaal oli teostumas tööstuslik revolutsioon. Üha suurema osa rahvuslikust tulust annab kapitalistlik suur-tööstus, üha enam tugevnevad kapitalistlikud suurmajandid põllumajanduses, järjest tõuseb kaubanduse ja kaubanduskapitali tähtsus maa majanduses. Kuid 1830.-1848.a. Juulimonarhia-aegse Prantsusmaa valitsevaks jõuks ei ole kaugeltki mitte tööstuslik kodanlus, kes on otseselt huvitatud maa tootlike jõudude arendamisest, tööstusliku produktsiooni ning kaubanduskäive mahu suurendamisest, teaduse ja tehnika uusimate saavutuste rakendamisest tootmisse, vaid ainult kodanluse kõige reaktsioonilisem osa - finantsaristokraatia. „1830. aastast alates valitsenud Louis Philippe'i ajal ei valitsenud mitte Prantsuse kodanlus, vaid ainult üks tema fraktsioon: pankurid, börsikuningad ja raua-

kaevanduste ning metsade omanikud, osa nendega liitunud suurmaapidajaid - nõndanimetatud finantsaristokraatia. Tema istus troonil, tema dikteeris parlamendi seadusi ...¹

Louis Philippe'i valitsusaja peaaegu iga valitsemisaasta lõppes defitsiidiga, millest oli ainukeseks väljapääsuks pöördumine suurpankurite poole, kellelt võeti ülikõrge protsendiga laenusid, kes oma pankade kaudu teostasid riigilaenu paberite realiseerimise. Nii-
moodi sattus Prantsuse kuningriik kõige otsustavamasse sõltumusse börsihaidest, kelle otseseks vahetuks eesmärgiks oli seda sõltuvust üha süvendada: saavutada riigifinantside alalist defitsiidiseisundit, kõrgete protsentidega kindlustada endale ülikasumeid, sundida riiki võtma järjest suuremaid laene, väljapressida Rotschildi ja Fouldi poolt kontrollitava Prantsuse Pangale igasuguseid privileege, kiskuda enda kätte ning dikteerida suurte ühiskondlike tööde teostamise neile sobivail, kuid riiklikele huvidele äärmiselt kahjulikel tingimusil. Omandatud sellise ülivõimsa diktaatoriseisundi ei tarvitsenud finants-aristokraatia enam mõelda oma kapitalide mahutamisele konkurentsivõistluse tõttu ebakindlasse tootmisfääris, vaid võis takistamatult oma taskuid täita riigiväärtpaberitega spekulatsiooniga. Väärtpaberitega hangeldamise ulatusest iseloomustavad järgmised andmed: 1830.a. oli

¹ K. Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, Tallinn lk. 28. 1954, lk. 92.

Prantsusmaal käibel 50 eriliiki väärtpaberit, 1848.a. 258 eriliiki väärtpaberit, kusjuures olid käibel ka rea välisriikide (Inglismaa, Austria jt.) laenupaberid¹, Pariisis käibelolevate väärtpaberite üldväärtus tõusis samal ajavahemikult 4,8 miljardilt 8 miljardi frangile. Sattunud järjest enam sõltuvusse suurfinantsistidest, oli valitsus iga vähegi tähtsama ürituse (koloniaalsõjakäigud, armee relvastumine jne.) finantseerimiseks sunnitud pöörduma viimaste poole, kes tekkinud olukorra oskuslikult ära kasutasid. Nii kasvas 1840.-ndail aastail riigi otsene võlgnevus 5 a. jooksul ca 300 miljoni frangi võrra.² Olles suurfinantsistide tahte täitjaks loobus Louis-Philippe'igasuguste laenupaberite kursi muutmisest kreditorite kahjuks, isegi sel juhul kui see (nagu 1847.a.) oli riigi majandusliku olukorra huvides tingimata tarvilik; vastupidi: 1847.a. müüdi valitsuse eriootsusel riigivõlapabereid nominaalväärtusega 100 fr. - 75 frangi eest³. Kuna suur osa maksudest laekunud summadest läks suurfinantsistide kätte, oli nende üheks peaesmärgiks võimalikult suurte maksude väljapressimine, milledest enamik tuli tasuda töötavail hulkadel. Kujukalt iseloomustab seda elanikkonnalt võetavate kaudsete ja otseste maksude suhe:

¹ Кучинский В., стр. 59-60.

² Верморель, А., стр. II

³ Революции, 1852, стр. 42.

kogu Juulimonarhia ajal kasvas kaudsete maksude osatähtsus, mis 1847.a. ulatus ca 2/3. (Kuna kaudsed maksud moodustasid peamiselt laiatarbekaupadelt võetud juurdehindlusi, siis tasusid neid peaaegu täielikult töötavad kihid). Finantsaristokraatia määrava osa teiseks peapõhjuseks oli Prantsuse Pangale antud eriseisund, mis võimaldas suurpankuritel saada ülikõrgeid protsente. Üheks suurfinantsistide võimutsemise peapõhjuseks oli nende poolt kontrollitavale Prantsuse Pangale antud eriprivileegid. Haaranud endi kätte sellise ülitugeva positsiooni majanduselus, õnnestus suurpankureil seda teha ka poliitilises elus: nii kuningas, ministrite kabinett kui ka parlament sai nende kitsaste klikihuvide tööriistadeks. Vaatamata sellele, et majanduselus kasvab tööstusliku suurtootmise erikaal, väheneb tööstuslik-kaubandusliku kodanluse osatähtsus riigipoliitika suunamisel, tema esindajate arv parlamendis.

Nii töötavatele kihtidele kui ka tööstus-kaubandusliku kodanluse huvidele kahjuliku finantsaristokraatia diktatuuri süvenemine sai tootlike jõudude arengu kammitsaks, mille mõju saab selgeks Prantsusmaa põllumajanduse ja tööstuse arengu jälgimisel kogu juulimonarhia kestel. Juulimonarhia-aegne Prantsusmaa oli oma põhiolemuselt ikka veel agraarmaa. 1845.a. töötas põllumajanduses ~~elanikkonnast~~ ca 24 miljonit inimest, (umbes 2/3 kogu elanikkonnast), seejuures 1836.-1845.a. oli rahvaarv kasvanud umbes 2 miljoni inimese võrra, seda täiesti linnaelanikkonna arvel¹. Prantsusmaa põllumajan-

¹ Революции. Т. I, стр. 20.

dust võib iseloomustada väikemajapidamiste maana, suur enamus põllumajanduslikest kõlvikuist kuulus pisitalude, partsellide omanikele, kes harisid neid äärmiselt primitiivse agrotehnika abil. Rahvaarvu loomuliku juurdekasvu ning külaühiskonnas toimuva sotsiaalse differentseerumise tulemusena vähenes väikemajapidamiste arv pidevalt: nii oli 1825.a. umbes 6.500.000 majapidamist¹. 1850.a. aga juba 7.846.000 majapidamist², kusjuures pooled neist vaesuse, s.t. maksujöuetuse tõttu olid maamaksust vabastatud. Käabusmajapidamiste levik oli suureks takistuseks eesrindliku agrotehnika, külvikordade juurutamisel tootmisse, kuna paremate põllutööriistade muretsemine käis pidevalt tükelduvate ning veelgi vähenevatele majanditele üle jõu. Laialt oli levinud maa rentimine ja pooleterale andmine, kuna ka väga paljud nimeliselt maaomanikest talupojad olid sunnitud maad tihti orjastavail tingimustel juurde rentima. Suur enamus töötavaist talupoegadest-väikeomanikest, sattus sõltumusse Pariisi suurpankuritest ja kohalikest liigkasuvõtjatest, kes neid halastamatult kurnasid. Kuna krediiti olid õigustatud andma ainult Prantsuse Pank ning tema kohapealsed kontorid (viimaseid oli aga veel 1844.a. ainult 25% departemangude pealinnas, väiksemis keskustes oli põllumajandusliku krediidi saamine peaaegu täiesti võimatu.³ Peaaegu võimatu oli põllu-

1 Лависс и Рамбо, ^{т. III} стр. 428.

2 Революции, Т. I, стр. 20.

3 Лависс и Рамбо, ^{т. III} стр. 432.

majandusliku krediidi saamine talupoegade põhimassil, kuna Prantsuse Pank teostas väljamakse kuni 1847.a. ainult 500 frangiliste paberitega, kuid seesuguste summade laenamine oli võimalik ainult suurmaaomanikel. ⁸stustavaks takistuseks oli ka asjaolu, et Prantsuse Pangal oli oma üliprivileegitud seisundi tõttu võimalus nõuda iga vekslit deskonteerimise operatsioonilt 4-5% vekslit nominaalväärtusest¹. Sellised kunstlikud takistused krediidi saamisel põhjustasid ülemäära kõrge protsendimäära kehtestamise, mis mõnel juhul tõusis 15%.² Seadusliku krediidi saamise raskused põhjustasid talupoegade sattumise kohalike liigkasuvõtjate käppade vahele, kes viisid sadu tuhandeid neist pankroti äärele ning muutsid nad ainult nimelisteks peremeesteks oma maalapil (näit. olid Baseli juutide võlgnikeks üle 1/2 Elsassi talupoegadest)³.

Talupoegade majandeid laostasid ka ulatuslikud maksud. Eriti laostavaks oli I keisririigi ajal sisse viidud soolamaks (gabelle), mis takistas loomakasvatuse arengut. Arengut pidurdas ka linna müügile viidavate toiduainetelt võetav maks (nn. "vetroi). Põhiliseks oli maamaks, millega olid maksustatud umbes pool talupoegadest-maaomanikest.

Vaatamata kõigile neile takistavaile tegureile toimus tootlike jõudude areng ka põllumajanduses, sotsiaal-

¹ Ренар, стр. 415.

² samas, lk. 415.

³ samas, lk. 400.

ne differentseerumine talupoegkonnas, üksikute veel säilunud feodaalsete suurmajandite muutumine kapitalistlikeks. Kõige kiiremini toimus palgatööle üleminek peamiselt maa kirdeosas, mis tegigi võimalikuks põllumajanduslike masinate rakendamise tootmisse. Nii oli Prantsusmaal 1850.a. umbes 60.000 rehepeksumasinat, neist 1500 auru-rehepeksumasinat¹. Põhja-Prantsusmaal levisid järjest enam Rouille'i ja Grangé'raudsahad, kogu põllumajanduses oli rakendatud umbes 200.000 uut põllutööriista, peamiselt kultivaatoreid. Uute tootmisriistade rakendamine tegi võimalikuks külvipinna laiendamise ning suurema tähelepanu pööramise tehniliste kultuuride kasvatamisele. Järjest enam minnakse üle mitmepõllusüsteemile, tõuseb peamise teraviljakultuuri, nisu, keskmine hektarisaak (1820-ndail aastail 10 hektoliitrit, 1841-1850.a. 13,5 hektoliitrit²). Järjest enam hakatakse kasvatama kartulit (1840.a. külvatud 992.000 ha³). Laienes suhkrupeedi, mitmeaastaste heintaimede ning sööda-neriste külvipind. Lõuna-Prantsusmaal laieneb siidikasvatus, kuna kõigi takistuste kiuste areneb tekstiilitööstus, mis vajab hädasti toorainet.

Võrdlemisi suuri muutusi teeb läbi ka loomakasvatus: suureneb lammaste arv. Üha rohkem hakatakse pidama meriino lambaid (1848.a. peaaegu 10 miljonit⁴). Peatähe-

1 Лависс, и Рамбо, стр. 425.

2 samas, - - стр. 425.

3 samas, - - стр. 426.

4 samas, - - стр. 427.

lepanu hakkab lambakasvatuses pöörduma lihatootmisele, kuna järjest suureneva linnaelanikkonna toiduainete vajaduste kasv põhjustab linahindade tõusu. Veise kasvatuses pöörati suurt tähelepanu tõuaretustööle. Laialdasem söödakultuuride kasvatust tegi võimalikuks veiste arvu tunduva kasvu (1815.a. 7 miljonit, 1850.a. 11 miljonit¹), kusjuures juurdekasv langeb peamiselt juulimonarhia-ae-ga.

Teatud määral kiirendas põllumajanduslikku tootmist ka raudteede ning eriti kohalike maanteede korrastamine (eriti Anjou ja Vendée departemangudes). Üldiselt olid aga kohalikud teed vägagi halvas olukorras: 600.000 kilomeetrist (teede kogupikkus) peeti enamvähem korras ainult 75.000, pluss 100.000 km veeteid² ning seetõttu oli kaugetest põllumajandusrajoonidest põllumajandussaaduste vedamine linnadesse en seotud suurte raskustega.

Tootlike jõudude areng põllumajanduses ning kodanlike elementide tugevnemine külas põhjustas vastuolude süvenemise ühelt poolt külaühiskonnas väikeomanikest talupoegade põhimassi ning areneva külakodanluse vahel ja teiselt poolt kogu talurahva ning Pariisis võimutseva finantsaristokraatia vahel.

Kapitalismi areng põllumajanduses tabas valusalt poolproletaarlasist pisitalunikke, kuna järjeb suurem osa küla kogukonnamaadest läks rendilepingute alusel suurtalunike ning mõisnike kätte, mis tegi võimatuks

¹ Лависс, И. Раубо, ^{Т. III,} стр. 428.

² samas, - - - стр. 429-430.

seal loomade karjatamise, mahajäänud kõrte korjamise, hagu raiumise kogukonna metsades jne. Kõik need olid aga talurahva vaesemale osale äraelamiseks tarvilikud. Kogukonnamaade haaramised põhjustasidki 1840-ndail aastail rea talurahvarahutuste tekkimise (dets. 1844.a. jaanuaris 1845.a. Gironde'i, 1845.a. algul Saint-Marcel'i departemangudes jms.¹ Harvad ei olnud ka viljaikalduste puhul toimuvad toitlusrahutused Prantsuse külas.

Juulimonarhia ajal tugevnenud külakodanluse jõudude tugevnemine ja konsolideerumine põhjustas viimase taotlusi iseseisvate poliitiliste jõu organiseerimine, mis esindaksid põllumajandusliku kodanluse huvisid avalikkuses ja sunniks valitsust arvestama põllumajandusse avansseeritud kapitali huvisid ning võitleks suurpankurite ja liigkasuvõtjate laostava mõju vastu. Teatud osas võisid seda osa täita nn. kommitsiad. Külakommissiatesse kuulusid peamiselt suurtalunikud ja kodanlikustunud mõisnikud ning nende peamine tegevusala oli uue agrotehnika juurutamine, milles mõnedki tugevamad neist andsid välja perioodilisi agrotehnilisi väljaandeid. Kommitsiad olid siiski ainult maakodanluse esialgse organiseerimise vormiks, omamata kindlaks kujunenud organisatsiooniprintsiipe ning ideoloogilist programmi. Suurmaapidajate eesmärgiks oli omaette poliitilise partei moodustamine, talurahvamasside omapoole võitmine, parlamendis väärilise

¹ Революции, Т. I, стр. 24.

esinduse omandamine ning kuningriigi valitsuse poliitika efektiivne mõjutamine. Selle eesmärgi teostumine põrkus aga ülisuurtele raskustele, kuna kapitalistlikud suurmaaomanikud tegid katset enda ümber koondada sotsiaalselt kardinaalselt erinevaid elemente: kodanlust, aadlikest suurmaapidajaid (kelledest mõnedki olid säilinud ja kes paljudel juhtumel omasid tihedaid sidemeid valitseva finantsaristokraatliku ladvikuga) ning talupoegi, kes aga nende hulgas toimuva sotsiaalse differentseerumise tõttu ei olnud kaugeltki ühtsed. Talupoegkonna põhimass oli järsult vaenulik valitseva finantsaristokraatia võimutsemisele, mistõttu ta otsis liitu kõikide sellest vabanemisele püüdlevate jõududega. Teiselt poolt olid tolleaegse Prantsusmaa talupoegkonnas vägagi tugev väikeomaniku hingelaad, mis oli teravalt vaenulik sotsialistlikule ning tihti ka vabariiklik-demokraatlikule ideoloogiale. Küllaltki suurt jõudu omasid veel kuigi esialgu varjatult bonapartistlikud ideed: Prantsuse külas visalt edasi elavad unistused "talupoegade keisrist", mis hiljem nii saatuslikku osa etendab aastail 1848-1850. Oma sotsiaalse heterogeensuse, eraldatud eluviisi ning mõttemaailma konservatiivsuse ja piiratuse tõttu ei kujunenud Prantsusmaa talupoegkonnast iseseisvat otsustavat poliitilist jõudu, kes oleks koostöös proletariaadiga suutnud otsustavalt ähvardada kapitalistliku korra aluseid. Juulimonarhia ajal oli ta aga jõuks, kellele võis tugineda tööstuslik-kaubanduslik kodanlus oma

opositsioonis ja hiljem avalikus võitluses Louis*Phi- lippe ja finantsaristokraatia võimutsemise vastu, sest real juhtudel pidurdasid tootlike jõudude arenemist nii tööstuses kui põllumajanduses samad asjaolud.

XIX sajandiga oli Prantsusmaa läinud tööstusliku revolutsiooni teele, olemasolevad loodusvarad, inim- resurssid ning tehnilis-teaduslikud teadmised oleksid võimalikuks teinud Prantsusmaa kiire järelejäudmise Inglismaale, tootmise kiire progressi. Kuid Prantsusmaa tööstus pörkas oma arenemisteel reale tõsistele takis- tustele. Tähtsam neist oli põllumajanduse (töökala, kus nagu nägime veel 1848.a. revolutsiooni eel töötas ca 2/3 elanikkonnast) väiketootlik iseloom, väiketalundi- te süsteem, mis piiras vaba tööjõu juurdekasvu, kuna talupoeg, kellel oli kas või mõneaariline maatükk, külast naljalt ei lahkunud. Teiselt poolt oli väiketalude taga- järjeks uute põllutööriistade, kunstväetiste jms. väga- gi aeglane tarvituselevõtmine, kusjuures väiketalunike majapidamiste poolnaturaalne iseloom põhjustas laiatar- bekaupade väga vähest tarvitamist rahva põhimassi poolt. Viimane asjaolu oligi üheks kergetööstuse (mille aren- damisest algabki kapitalistlik industrialiseerimine) turukitsuse peamisi põhjusi. Põllumajanduse, väiketalun- dite süsteemi, pisitalude majapidamiste, poolnaturaalse iseloomu ja turukitsuse tõttu ei suutnud aga juulimo- narhia välispoliitika kindlustada Prantsusmaa ulatuslike ning püsivate välisturgude käeshoidmist.

Prantsusmaal toimuvat industrialiseerimisprotsessi

mõjustasid aeglustamise suunas peale ülalpoolnimetatute veel poliitilise võimu muutumine pankurite ja börsispekulantide väikse kliki tööriistaks, kes nagu osalt eespool nägime polnud kaugeltki huvitatud tööstusliku tootmise arengust ning kelle poliitika seda real juhtudel otseselt takistas. Nii oli tööstuse arengu nagu põllumajanduse¹gi üheks peamiseks raskendajaks krediidi nappus, mille peamiseks põhjustajaks oli Prantsuse Pangale ning tema harukontoreile antud eesõigused krediidi teostamisel. Nii oli 1844.a. olemas ainult 25% departemangude pealinnades olemas pangakontoreid, kes teostasid tööstuslik-kaubanduslike ürituste finantseerimist¹, kusjuures provintsipankade poolt väljaantud maksuvahendid olid maksvad ainult antud provintsi piirides. Krediidi saamist raskendas samuti kolme zirondi allkirja nõudmine. Krediidinappuse tagajärjeks oli protsendimäära tõus, mis tegi ta veelgi vähem kättesaadavaks.

Kuid valitseva finantsaristokraatia reaktsiooniline poliitika võis toimuvat arenguprotsessi ainuüksi aeglustada, mitte aga peatada. Juulimonarhia aastail Prantsusmaa tööstus areneb, tootmise maht suureneb, tugevneb tööstuskodanlus ning samuti tema tulevane hauakaevaja - tööstusproletariaat, kelle read täienevad pidevalt endiste poolproletaarlast laadi endiste käsitöösellide, väiketalunike ja käsitöölise arvel. Tähtsamaks jooneks

1

Революции, Т. I, стр. 26.

Juulimonarhia aegse tööstuse arengus on kodutööstuse asendumine tööga vabrikus, uue tehnika ning progressiivsete tootmismeetodite sisseviimine. Prantsuse tööstuses hakatakse järjest enam rakendama aurujõudu. Nii kasvas kogu Prantsusmaa tööstuses rakendavate masinate koguvõimsus 10 000 hobujõult 1830.a. 60 000. 1847.a.¹ Tunduvalt kasvas söetootmine, mis ulatus 5 milj. tonnile 1840. aastail², kusjuures siiski suur osa söest tuli veel Inglismaalt sisse vedada. 1830.a.-1840. aastatel kasvab rauatoodang Prantsusmaal umbes kahekordseks, moodustades 1846.a. 360 000 tonni³, peamiselt tänu puusöelt kivisöele ning puddling menetlusele üleminekule. Suuri edusamme teeb ka metallitööstuste tehniline varustatus: võetakse tarvitusele esimesed auruhaamid (Schneider-Creuzot tehases) mehaanilised treipingid jne. Laialdaselt hakatakse tootma plekki, vikateid (varem peamiselt eksportkaup Saksa- ja Inglismaalt). Esimesi samme hakkas tegema ka masinaehitustööstus, mille toodangu koguväärtust hinnatakse 27,5 milj. frangini 1850.a.⁴, kusjuures Creuzot' tööstuste tööliste koguarv tõusis umbes 8 korda⁵. Vaatamata mainitud arengule ei suutnud Prantsusmaa tööstusmaa sisetarvidust kaugeltki rahuldada, vaid oldi sun-

¹ Лависс и Рамбо, ^{1, ш,} стр. 419.

² Раневская А.Е., Очерки истории Франции XVI-XIX вв., М., ИМО, 1958, стр. 265.

³ Лависс и Рамбо, ^{1, ш,} стр. 418.

⁴ Samas, стр. 419.

⁵ Кучинский, стр. 61.

nitud Inglismaalt nii tooraineid (malm, süsi) kui ka valmistoodangut (masinad, tööriistad) sisse vedama.

Suure sammu edasi tegi ka keemiatööstus. Hakatakse tootma rida uusi värvaineid tekstiiltööstusele. 1832.a. areneb suurte sammudega edasi steariinküünalde tootmine, mis järk-järgult tõrjuvad välja senini tarvitusel olnud kallid rasvaküünlad. Arenevad edasi vanad tööstusharud: klaasi-, kristalli-, keraamika-saaduste tootmine, kuigi neis tööstusharudes (suurelt osalt küll seal tehtava töö iseloomu tõttu), domineeris käsitsitöö. Suuri edusamme teeb ka paberitööstus, kus rakendatakse aurujõul töötavaid masinaid, mis käsitsitööd kiiresti väljatõrjuvad (muuseas tekivad ka prantslaste poolt väljatöötatud menetlused, mis varem olid leidnud rakenduse Inglismaal).

Suuri edusamme tegi peedisuhkru tootmine, vaatamata sellele, et suurfinantsistide lõa otsas olev valitsus peedisuhkrut tootvaid tehaseid ahistas. 1847.-1848.a. toodeti 64 000 tonni peedisuhkrut¹. Küllaltki suurte kasvuraskustega oli seotud tolleaegse Prantsusmaa suurima tööstusharu - tekstiiltööstuse areng. Tekstiiltööstuse üksikharudest toimus kõige kiirem progress puuvillatööstuses, mille tõusust annab pildi impordi suurenemine 5,5 korda 1812.a. kuni 1847.a.². Hakatakse tootma rida uusi riidesorte, paraneb puuvillatoodete

^{1, 2}
1 Лависс. и Рамфос, стр. 480.

2 Тамас, . . . , стр. 415.

kvaliteet. Tunduvalt tõuseb mehhaniseerimisaste, mis saavutab suhteliselt eriti kõrgeid näitajaid Elsassis. (35 000 20 000 mehhaniseeritud telge¹). Võetakse tarvitusele Jacquardi masin, mis tõstab tööviljakuse mitmekordseks. Teatud edusamme teeb ka villatööstus, eriti nn. segakangaste (puuvill+vill) tootmine. Tunduvalt suuremaid raskusi kohtab tehniline progress linatööstuses, kuna juba XVIII saj. alates oli seal suur osa toodangust andnud kodustöötajad, milline tootmisvorm oli visa kaduma. Veel 1850. aastatel toodetakse 4/5 linasaadusi kodusel teel². 1830-ndatel aastatel võetakse linatööstuses tarvitusele mehhaniline linaharimisemasin, mida sai aga kasutada ainult jämedamate disortide tootmisel.

Siiditööstus, mis oli koondunud peamiselt Rhône'i orgu, võtab visalt tarvitusele tehnilisi uuendusi, kuid tööliste arvu kasvu ning ekspluateerimise tugevnemine on sealgi toodangu kasvu põhjuseks. 1840. aastail võetakse tarvitusele õmblusmasin, mis võimaldab seniseid rätsepaid - kodustöötajaid muuta vabrikutööliseks. 1844.a. esmakordselt hakatakse kingataldu alla lööma tikkudega, mis võimaldab selle protsessi mehhaniseerimise ning aasta hiljem läheb käiku esimene saapavabrik. Tõsiseid tagasilööke tuli Prantsuse tööstusel kannatada võrdlemisi sagedaste depressioonide ja krii-

¹ Лависс. и Раббо, стр. 416.

² samas, , стр. 416.

side tõttu, mille tagajärjel üksikud tööstusharud aas-
langesid tasemele
tate viisi tagasi paisati (1839, 1845-1847a). Raskelt
kannatasid kriiside all hiljuti loodud ettevõtted, mil-
lede turusidemed olid alles loomisel. Hukatuslikud olid
kriiside tagajärjed tekkivale tööliisklassile.

Tööstusliku kodanluse huve ei rahuldanud kaugeltki
Louis-Philippe'i valitsuse välispoliitika. Siseturu kit-
suse tõttu olid prantsuse kapitalistid sunnitud otsima
uusi turge, kuid sealjuures ei leidnud nad vajalikku
kaitset reaktsiooniliselt valitsuselt. Louis-Philippe'i
valitsuse peaesmärgiks oli status quo alalhoidmine
Euroopas ning kaasaaitamine revolutsioonilise liikumise
paralüseerimisele Saksamaal, Itaalias, Poolas ning see-
tõttu toetas ka kõigiti Austria kantsler Metternichi
sise- ja välispoliitilist kurssi. Püüdes leida viimase
soosingut, loobus Louis-Philippe'i valitsus taotlustest
säilitada ja luua mõjusfääre mainitud maades, tehes
sellega suurt kahju Prantsusmaa tööstuslik-kaubandusli-
ku kodanluse huvidele¹.

Arg ja printsipiitu oli Louis Philippe'i valitsuse
poliitika (seda eriti 1840.-dail aastail) Prantsusmaa
kaubandusliku peavõistleja Inglismaa suhtes. Kuigi va-
litsus ei julgenud ära muuta protektsionistlikke tolle
(mis olid suunatud peamiselt Inglise kaupade võitluse
vastu), taganes ta igal juhul Inglismaa nõuete ees (Lä-
his-Idas jm).

Prantsusmaa valitsevad ringkonnad ei teinud ka
peaaegu midagi uute toorainete allikate ning turgude

¹ Революции, стр. 27.

^{mis}omanikuks koloniaalvalduste haaramise teel. Koloniaalvallutused olid Prantsuse valitsevate ringkondade hulgas saanud üldiselt ebapopulaarseks, kuna peaaegu kõik eelnevatel sajanditel suurte materiaalsete ning inimohvritega saavutatud koloniaalvallutused olid läinud kaotisi XVIII saj. ning eriti Napoleoni poolt peetud sõdade tagajärjel.

Üldiseks takistuseks kaubandusele ning ühes sellega ka tööstusele oli ühendusteede ebarahuldav olukord. Raudteede ehitamine, mis 1830. aastatest omandas esmajärgulise tähtsuse, mille olid enda kätte haaranud suurfinantistid, toimus aga võrdlemisi aeglaselt. Raudteed ehitati valmis suurelt osalt riigi kulul: mullatööd teeb riik, kuna ehitised, sillad, ehitati raudteekompaniide poolt. Suurpankurid saavutasid valitsuselt neile ülikasulikke järeleandmisi: omandasid õiguse ekspuaterida valmis saanud raudteed 99 aasta jooksul täiesti tasuta. Seetõttu olid raudteede ehitused seotud juba ennegi ränga defitsiidi all kannatavale riigikassale suurte raskustega, kuid pankurid said võimaluse pressida kaubavedudelt ning reisijailt ülikõrgeid tariife. Sellise absurdse ning tootmise huvidele vaenuliku poliitika tagajärjeks oli asjaolu, et 1847. aastaks jäi Prantsusmaa raudteede kogupikkuselt Inglismaa, USA ja Preisimaa järel 3 kohale.

Vaatamata sellele, et 1830-40-aastail laiendati vanu ning ehitati uusi maanteid jäi olukord küllaltki armetuks.

Aeglaselt arenes ka veetransport ajavahemikus 1815.-

1848.a. Prantsuse laevastik suurenes väga vähe. Enamik Prantsuse laevu olid pisikesed rannapurjekad. Väga viisalt läks aurikute ehitamine, kuna raud ning masinad olid väga kallid¹. Suurfinantsistid hoidusid ka siia oma kapitalide rakendamisest.

Vaatamata kõigile neile takistustele ning tagasi-
löökiidele arenes, kasvas tööstustoodangu erikaal rahvuslikus tulus ning ühes sellega Prantsuse tööstuskodanluse majanduslik võimsus, kes otsib teid oma mõju maksmapanemiseks ka poliitikas. Prantsuse kodanlus, kes püüdis oma poliitilises elus saada ainuüksi valitsevaks jõuks, polnud oma poliitilistelt vaadetelt kaugeltki ühtlane. Osa prantsuse kodanlust, peaaesjalikult kodanlikustunud aadlikud - suurmaapidajad, hoidis endiselt kinni lootusest nn. legitimismi taastamisele Prantsusmaal. Kaotanud igasuguse poolehoiu rahvamassides olid legitimistid sunnitud üle minema mänglemisele liberalismiga, millest annab tunnistust legitimistliku ajalehe "Gazete de France'i" propaganda üldise valimisõiguse heaks. Olles end näidanud härmusliku reaktsiooni kandjana ei suutnud katoliikliku kirikuga seotud legitimism end enam poliitilise jõuna näidata.

Valitsevaks parteiks Juulimonarhia ajal oli orleanistlik ehk nn. konservatiivne partei, kes, olles muutunud suurpankurite tööriistaks, oli suutnud haarata otsustava enamuse parlamendis (peamiselt tänu kõrgele valimis-

¹ Лависс, и Рамбо, стр. 94.

tsensusele, altkäemaksudele ning intriigidele). Orleanistliku partei liidriks ning ühtlasi peaministriks oli Guizot, kelle eesmärgiks oli senise olukorra muutumatu säilitamine. 1840-ndate aastatel lõhenes orleanistide partei, kuna osa tema liikmeist veendus teatud muudatuste vajalikkuses. Advokaat Barrot'i juhtimisel kujunes välja nn. dünastiline opositsioon, kelle hüüdlauseks sai "Reform revolutsiooni ärahoidmiseks". Vahetult enne 1848.a. revolutsiooni eraldusid valitsevast parteist nn. "progressiivsed konservatiivid", kes olid koondunud ajalehe "La Presse" ümber, keda iseloomustab vägagi tabavalt nende oma deviis: "Me oleme opositsioonis, kuid mitte opositsioonist"¹. Progressiivsed konservatiivid ei astunud küll kunagi Louis-Philippe'i monarhia ja pankurite kukutamise eest välja, kuid pidasid vajalikuks rahuldada tööstuslik-kaubandusliku kodanluse mõningaid nõudmisi tema poliitilise õiguste laiendamisel. Progressiivsete konservatiivide liider Emil de Girardin paljastas parlamendis mehiselt valitseva kildkonna skandaale ning kuritarvitusi, kuid otsustavaks revolutsiooniliseks võitluseks ning liiduks tõeliselt demokraatlike jõududega polnud tal mingeid eeldusi. 1840. aastate lõpul, kui üha enam süveneb kriis valitsevates ringkondades, hakkab nimetatud "dünastilise opositsiooni" esindajad otsima liitu kodanlike vabariiklastega - rühmitustega, kes esindasid peamiselt väikekodanlikke ning kodanliku intelligentsi ringkondi, kuid

¹ Революции, т. I, стр. 47.

kellele sümpatiseeris ka küllaltki tunduv osa suur- ning keskkodanluse ametnikest, ohvitseridest. Kodanlike vabariiklaste viimane osa oli koondunud ajalehe "National" ja tema toimetaja Armand Marrast'i ümber. Nende poliitilistes vaadetes ühiseks momändiks oli vabariigi nõudmine, muus osas neid ühendas ühine vaen Louis Philippe'i isiku, pankurite valitsuse kuritarvituste vastu ning lootus tulevases kodanlik demokraatlikus vabariigis, parlamentlike meetoditega saavutada oma klassihuvide (ning tihti isiklike huvide) teostumine. Suurt meelepaha tekitas "National'i" partei pool- dajate hulgas Louis Philippe'i valitsuse arg ning nii Püha Liidu monarhiatele, kui ka Inglismaale Prantsus- maa rahvuslikke huviseid reetev välispoliitika, mida nad püüdsid asendada sõjaka "rahvusliku" poliitikaga. Varjamatult kodanlikku ilmet näitab tema loobumine igasugusest sotsiaalse reformi nõudeist: "National" piirdus ainult kodanikuõiguste laiendamise ning va- bariikliku korra loomise nõudmistega.

Juulimonarhia legaalseist poliitilistest partei- dest kõige enam vasakul asus ajaleht "Réforme'i" üm- ber koondunud Ledru-Rollini juhtimisel tegutsev rühmi- tus. Väljendades kõige enam finantsaristokraatia poolt ahistatud kodanluse, väikekodanlike kihtide ning intel- ligentsi huviseid, nõudis Ledru-Rollin järjekindlalt üldist valimisõigust ning demokraatlikku vabariiki ning nõudis isegi sotsiaalsete reformide läbiviimist: väikeomanike kaitset liigkasuvõtjate vastu, tööliste

nominaaltöötasu kehestamist, laialdast hoolekannet jne. Piirdudes uduste üldiste fraasidega ei näinud "reformistid" teed nende vahendite saavutamiseks.

Võrdeline Prantsusmaa kodanluse ja tema poliitilise mõju kasvuga oli Prantsuse proletariaadi jõu ning tema tähtsuse kasv. Tööstuslik tõus oli saanud võimalikuks ainult tekkiVa ja areneVa tööstusproletariaadi ebainimlikult jõhkra ekspluateerimise hinnaga. Tööstuslik kodanlus, kel puudus otsustav toetus poliitiliselt võimult, nägi ainust võimalust laiendatud taastootmiseks tööliste ekspluateerimise tugevdamises. 1840. aastateks moodustas Prantsusmaa tööstusproletariaat juba kaunis aukartustäratava arvu. Nii töötas üle 10 töölisega tehastes 1 milj. 58.000 inimest (63 departemangus)¹. Väga kiiresti oli kasvanud tööliste arv suurtes tööstuskeskustes Saint-Etienneis (1812-1850.a. 3,5 korda) jm. Kaugeltki ei olnud aga veel koondunud käsitööstuslikku laadi pisiettevõtteid: nii töötas 1841.a. üle pooltes Pariisi ettevõtteis ainult 1-2 töölist. Võrdlemisi levinud oli veel kodustöötamise vorm, seda eriti tekstiiltööstuses ning valmisriiete tootmises. Võrdlemisi suure osa tööliiskonnast moodustasid hooajatöödele (peamiselt ehitustele Pariisi jm) suunduvad talupojad. Vaatamata tootmise üldmahu ning tehnilisele ratsionaliseerimisele tööstuses toimunud omahinna alan-

¹ Кучинский, стр. 91.

damisele ei näidanud tööliste kerjuslik töötasu kaugeltki tõusutendentsi. Vastupidi: nominaaltöötasu mõningane tõus, 45-lt 1830.a. (võetud kõigi tööstus ja ehitustööliste kohta, kusjuures 1900.a. tase võrdub 100-le) 48-le 1847.a.¹, annuleeris täiesti elukalliduse tõus 68-lt 1830.a. 94-le 1847.a.² Saksa progressiivse majandusteadlase ning ajaloolase J. Kuczinski poolt tehtud arvutused reaaltöötasu kindlaksmääramiseks lubavad teha järelduse: Juulimonarhia ajal toimus töötasu vähenemine, vaatamata üksikule tõusutendentsidele peamiselt 1840-ndate aastate ajal. Reaaltöötasu indeksid oleksid järgmised (1900 = 100): 1830 - 58, 1840 - 59, 1847 - 51³. Tunduvalt suurem oli reaaltöötasu vähenemine tekstiiltööstuses, kus tehnilisi uuendusi võeti enam tarvitusele ning kus endiste iseseisvate käsitöölise laostumine oli põhjustanud ülisuure tööjõupakkumise. Nii vähenes mõnedes tekstiiltööstuse rajoonides meestöölise töötasu kuni 1/2 võrra⁴. Massilist viletsust töölishulkades suurendas töötaolu suur kasv võrreldes restauratsiooniga ning I impeeriumiajaga. Masinatööstus, mis töötas suurelt osalt välisturu jaoks, olenes tunduvalt enam konjunktuuri kõikumistest, võrreldes senise käsitööstusega. Üksikutel tõusuperioodidel kiirelt kasvanud tööstusette-

¹ Кучинский, стр. 89.

² samas, стр. 90.

³ samas, стр. 89.

⁴ samas, стр. 93.

võtted vähendasid oma toodangut 1845-1847.a. kriisi-
perioodil kuni 1/2 võrra ja enam. Paljudes tööstuskes-
kustes tekkis just Juulimonarhia ajal alaline töötute
reservarmee. Nii oli Sedanis 12 500 töölisest töötuid
1830.-1831.a. - 7500; 1832.-1834.a. - 1500-2500; 1837.a.
5500.¹

Töölisklassi üllirasket olukorda iseloomustab ka
tööpäeva pikkus, mis käsitledaval perioodil näitab töu-
sudententsi. 1840.-ndate aastate lõpul töötati keskmiselt
14 tundi päevas (mille hulka arvestati küll 1,5
- 2 tundi puhkust) kuid sugugi harv polnud ka 15-tunnine
line tööpäev. Kuna vallandamine viis töölise väljapääs-
matusse olukorda, püüdsid töölised töötada säästmata
jõudu. Töölise tükitööle üle viidud vähemusel (peamiselt
kõrgema kvalifikatsiooniga spetsialistid) oli lubatud
puhata esmaspäeval 2 tundi enam.

Töölise kasinat töötasu vähendasid veelgi ettevõt-
jate poolt pealepandud trahvid (näit. põhjusega puudu-
jailt 2 kordne päevapalk, trahvi pidid maksma kogu ette-
võtte tööliskond tellimuse täitmise hilinemise puhul.

Juulimonarhia ajal toimunud tööstustoodangu juurde-
kasvu üheks oluliseks allikaks oli tootmispinna intensiiv-
sem ärakasutamine s.t. iga tsehhi ruutmeetrile topiti
senisest veelgi enam töölisi, veelgi enam masinaid.
Ainuvõimalikuks tagajärjeks oli tööõnnetuste pidev kasv.

¹ Кучинский, стр. 99.

Töökaitse, ja sotsiaalkindlustus puudusid täielikult.

1840.-ndate aastate keskel, mil Prantsusmaa majanduslik olukord alanud kriisi tõttu halvenes veelgi, asusid töösturid uuele pealetungile töölistele, kuid ekspluateerimise tugevnemisel seisavad ees nii tööpäeva kui töötasu füüsilised piirid. Lastetöö laiaulatuslik rakendamine, naistetöö igasuguse kaitse puudumine, ebasanitaarsed töö- ja eriti korteritingimused, ülisagedased tööõnnetused (vabrikandid sundisid töölisi töötavaid masinaid puhastama käigu pealt), krooniline alatoitlus oli viinud seisundini, mis tegid võimatuks seniste ainuüksi varjamatult jõhkra ekspluateerimise suurenemisi. Prantsusmaa tööliklassi tervislik ning sotsiaalne seisund oli muutunud selliseks, mis raskendasid tunduvalt kapitalistliku ühiskonna enese olemasolu ühe põhialuse tööjõu laiendatud taastootmise teostamist. Nimetatud teesi õigsust kinnitavad järgmised andmed: Moulhouse'i töölisperekondades suri 50% lastest keskmiselt 4 a. 10 k. vanuses, kusjuures see arv tekstiiltööliste puhul ulatus ainult 3 a. 10 k.¹ Vigaste, s antide arvu kasv ning igaaastaste nekrutite kontingentide tendents vähenemisele tegi tõsisist muret ka Prantsuse sõjaväe juhtkonnale. Omamata võimalust tunduval määral suurendada tööliste edasise ekspluateerimise tugevdamise teel oma kasumeid on sunnitud tööstuslik-kaubandus otsima teisi

1

Кучинский, стр. 97.

teid tehaste tehnilise varustatuse parandamiseks, uute turgude leidmiseks, kuid siin põrkub kodanlus vastu finantsaristokraatia poolt püstitatud takistusi.

Prantsuse töölisklass ei jäänud passiivseks pealtvaatajaks oma huvide jalgade alla tallamise juures. Tema võitlus, vaatamata selles tihti esinevaile stiihilisuse elementidele ning väikekodanliku ideoloogia külaltki pidurdavale osale, omandab üha aktiivsemad vormid. Ekspluateerimise suurendamisele, tööpuuduse kasvule vastab tööliskond steikidega, milledest suuremad 1831.a. ja 1834.a. Lyonis viisid üldtuntud Lyoni ülestõusudeni¹. Palju meelehärmi tegi kodanlusele 60 000 töölise streik 1840.a. mis vaatmata järgnenud kaotusele näitas tööliste jõudude seninägematut konsolideerimist. Ärevust kogu riigis tekitas kaevurite streik 1844.a. Rove-de Gieux'is, mida toetasid ümberkaudsete külade elanikud ning/väikekodanlikud kihid. Tolleaegne streigivõitlus ning avalikud revolutsioonilised väljaastumised näitavad kujukalt kõiki Prantsuse töölisklassile omaseid jooni. Selgelt avaldub revolutsioonilise teooria puudulikkus, segasus. Töölisklassi ning samuti väikekodanlike kihtide hulgas levivad utopistide-kommunistide Dezamy vaated, kes kõnelesid tootmise ühistamisest ning revolutsiooniliselt võitlusest, omamata siiski konkreetset ettekujutust, nii ühe kui teise teostamisteedest. Proletariaadi all mõistsid kommunistid üheskoos

¹ Vt. lähemalt, Броч, стр. 10-112.

väikekodanlike + demokraatidega kõiki töötajaid. Deza-
mi ning tema kaaslaste ideed olid levinud "Tööliste-
Võrdsustajate Ühingus", "Kommunistide-Materialistide
Rahvasõprade Ühingus" ning teistes salaühinguis ja
omas küllaltki suurt osa ka "Aastaaegade" (revolutsi-
oniline väikekodanlik demokraatlik salaühing) ühe osa
liikmete hulgas. Utopistidele-kommunistidele võitlust
raskendasid sektantluse sugemed ning lootused Louis
Blanqui poolt väljatöötatud vandenõu taktikale.

Kahjuks omasid tolleaegses töölisliikumises suure-
ma kõlapinna igasuguste reformistide, rahulikku võitlust
jutlustajate ideed. Utopistid - kommunist Cabet nägi ✓
ainsat teed klassideta ühiskonna ülesehitamiseks kommu-
nismi rahulikus propagandas. Saint-Simoni ning Fourier'
ideed, mis olid leidnud laialdast vastukaja 1830. aastail hakkasid järgneval aastakümnel järjest enam oma
kõlapinda kaotama, kuid nende asemel levisid teised uto-
pistlik-sotsialistlikud ja reformistlikud teooriad.
Teatud kõlapinda tööliklassi hulgas omas Philippe-
-Jacques Boucher, rea ajalehtede ("L'Europeen", "Re-
vue nationale") väljaandja, kes püüdis katoliiklikke
ligimsearmastuse ideid siduda sotsialismiga. Taolisi
vaateid propageeris ka Poerre Leroux, keda toetasid
ning kelle vaateid levitasid oma teostes kuulsad kirja-
nikud Georges Sand ja Eugene Sue.

Viimastest tunduvat suuremat ning seetõttu kah-
julikumat osa tolleaegse Prantsusmaa töölisliikumises
etendas Louis Blanc, kes oma arvukais ajaleolistes

töödes, brošüüris "Töö organiseerimisest" ning üliarvu-
kais ajaleheartikleis arendas oma "teooria" rahulikust
üleminekust kapitalismilt sotsialismile. Louis Blanc'i
järgi pidi kõige kindlamaks teeks sotsialismi saavuta-
misel olema "ühiskondlike töökodade loomine" rahva
poolt valitud demokraatliku valitsuse poolt kehtesta-
tud maksu arvel.

Blanc'i nimetatud teooria kammitsais olid paljud
ausad töölised, need ideed levisid hiljuti loodud ame-
tiühinguis ning aheldasid revolutsioonilist võitlusindu.
Väikeomanike ja hiljuti proletariseerunud endiste talu-
poegade hulgas omasid poolehoidu Proudhoni vaated in-
dustrialiseerimise kahjulikkusest, nagu rahva muutumi-
sest väikeomanikeks. Proudhon oma võrdlemisi suurt levi-
kut omanud brošüürides ("Omand - see on vargus! jt.)
kajastas laostuvate väiketalunike, väikekäsitöölise
ideoloogiat, kes nägid peamist pahet laialdases masinate
kasutuselevõtmises ning industrialiseerimises, ning astu-
sid korduvalt selle protsessi vastu välja ning nägid
oma lootuste täitumist ainuüksi väiketootmise säilita-
mises ning taastamises. Kuna suur osa Prantsuse töölis-
test olid eilsed väiketalunikud või käsitöölised, oli
väikekodanluse ideoloogial teatud kõlapinda ka töölis-
te hulgas.

Peale oportunistlike teooriate takistasid edukat
töölisliikumist veel mitmesugused muud tegurid, nagu:
vaen erinevaist departemangudest päritolevate tööliste
vahel, kitsas sektantluse vaim ~~an~~. sellide liitudes,

mis küll koguaeg asenduvad uut tüüpi ametiühingutega¹.

Vaatamata kõigile neile negatiivsetele külgedele kujutas prantsuse 1840-ndate aastate töölisklass küllaltki aukartustäratavat sotsiaalselt jõudu, kes asub poliitilise võitluse areenile oma iseseisvate majanduslike ja poliitiliste nõudmistega. Olles maa majanduslikus elus üheks tähtsamaks jõuks, nõuab töölisklass endale vastava koha saamist poliitilises elus, inimväärsete töö ja elutingimuste loomist, kuid nende nõuete teostumine võib alata alles finantsaristokraatia tahte teostaja Louis Philippe võimutsemise kõrvaldamises.

Oma võrdlemisi lühikese võimutsemise aja kestel oli Louis Philippe'i monarhia saanud otsustavaks takistuseks tootlike jõudude ja nende progressiga seotud klasside: tööstuslik-kaubandusliku kodanluse, talupoegkonna ja töölisklassi arengule, mis tegi võimalikuks nende ajutise võitlusliidu loomise võitluseks ühiskondliku elu demokratiseerimise eest. Sellise võitlusliidu tekkimist kiirendas ja soodustas 1847.a. majanduskriis, mis teravdas kõik sotsiaalsed vastuolud riigis äärmuseni ja selle paratamatuks tagajärjeks oli revolutsioonilise situatsiooni tekkimine.

¹ Брѹс, стр. 23I jj.

Veebruarirevolutsioon ja vabariigi

kehtestamine Prantsusmaal

Valitseva finantsoligarhia tootlike jõudude arengut pidurdav poliitika halvav mõju hakkab eriti tunduvalt ilmnema 1840. aastate keskpaiku, kui Prantsusmaa majandus saab uute raskete tagasilöökide osaliseks. 1845.a.-1847.a. viljaikaldused ja kartulihaigused põhjustavad nälga ja toitlusrahutusi üle kogu riigi. 1845.a. alanud finants- ning tööstuskriis Inglismaal jõuab 1847.a. Prantsusmaale. 1845.a. sügissuvel hakkab Normandias ning Bretagne'is levima kartulihaigus, mis varsti levib ka lõunarajoonidesse. Kartulihaiguse tagajärjeks oli kartulisaagi vähenemine umbes 25-30% võrra normaalsest. Kartulihaigus sai uut hoogu 1846.a. suvel levinud põua tõttu, mis põhjustas ka vilja- saagi tunduva langemise, viinamarjasaagi kehvuse ning mõjus mõnes rajoonis otse katastroofiliselt siidiussi kasvatusele. Loodusõnnetuste vahetuks tagajärjeks oli kartuli ning toiduteravilja hindade tõus 50% ja enam.¹ Otsese näljahäda ärahoidmiseks kulutas riigikassa võrdlemisi suuri summasid välismaalt ostmiseks, 1847.a. umbes 364 miljonit franki²,
vilja

1 Революции, Т. I, стр. 39.

2 Бендрикова, стр. 143.

mis põhjustas Prantsusmaa niigi kasinate kullatagavarade vähenemise, kuna valuutavarude vähenemise tagajärjeks oli seisak väliskaubanduses. Juba niigi vaene prantsuse talunik oskab kriisi ajal veelgi vähem tööstuskaupu, ja nii kitseneb ka siseturg. 1847. a. ilmnevad uued nähtused Prantsusmaa majanduselus, mis viitavad sellele, et kriis haarab kõiki majandusalasid. 1846. a. oli tolleaegse maailma eesrindlikema riigi, Inglismaa, majandus saavutanud seninägematu kõrgseisundi, mis tõi eeldused ületootmiskriisile tööstuses. Inglismaal alanud tööstuskriis kandub üle Prantsusmaale, kust eeltoodud põllumajanduslike ebaõnnestumiste tõttu leiab oma süvenemiseks ülisoodsa pinna. Kriis Prantsusmaa tööstuses ja kaubanduses algab suurfinantsistidest spekulantide valitsuse agaral toetusel loodud raudteekompaniide aktsiate (viimased olid välja lasknud miljonite frankide eest täiesti katmata aktsiaid) katastroofilise langusega. Väga paljud töösturid ja kaupmehed, kes olid kaotanud raudteekompaniide krahhiga sinna paigutatud kapitalid pankroteerusid. Eriti teravalt tabas pankrotilaine väikeettevõtjaid ja kaupmehi. Juulimonarhiale omane kreeditide nappus ning kõrge protsendimäär teeb raskustesse sattunud ettevõtjatele väljarabelemise eriti raskeks ning põhjustab alanud kriisi pikaldase iseloomu. Pankrotid ning paanika börsil põhjustasid hoiukassadest nõutavate väljamaksete ülikiire tõusu. 1847. a. hilissügise nii mõnelgi nädalal ja 1848. a. jaanuaris-veebruaries ületavad väljamaksud sissemaksud kahekordselt ja enam¹, see asja-

¹ Бендрикова, ... стр. 145.

olu omakorda raskendab krediidi saamist. Maa finantsolukorra selline halvenemine ja arvukad pankrotid ei saanud jätta tööstusliku tootmise mahule mõju avaldamata. Eriti raskelt kannatab kriisi all metallurgia- ja masinaehitustööstus, mis oli ju otseselt seotud vahepeal seisma jäänud raudteede ehitusega. Nii väheneb 1848.a. esimestel kuudel (võrreldes eelmise aasta sama ajavahemikuga) metallitoodang kuni 25%¹ Picardie', Lille'i jt. Kirde-Prantsusmaa departemangude metallitööstused katkestavad tootmise pea täiesti. Puutumata ei jäänud kriisist ka tekstiiltööstus, millest annab tunnistust tekstiilsaaduste väljaveo vähenemine 1848.a. kuni 3 korda.² Somme'i departemangu tekstiiltööstus, kus töötas üle 142 000 töölise, vähendas tootmise mahtu üle 1/3 võrra.³

1848.a. jaanuaris kõiki majandusharusid haaranud ning üle kogu maa levinud kriis põhjustas klassivastuolude ja klassivõitluse järsu teravnemise. Kõige rängemini kannatasid majanduskriisist tingitud raskuste all töölised, kelledest tunduv osa kaotas töö. Nii oli Alam-Seine'i departemangus töötuid umbes 30 000 inimest, Amiensis (võrdlemisi väikeses linnas) oli töötuid ligi 10 000.⁴ Tegelik tööpuudus ületab tunduvalt kõigis ametlikes allikais toodud arvud, kuna selle all kannatasid ka kümned tuhanded kodustöötajad, kelledest suur osa kaotas töö kas täiesti või osaliselt. Tööjõu pakkumise järsu kasvu põhjuseks oli töötasu tunduv vähenemine⁵,

1 Бендрикова, стр. 148.

2 Samas, стр. 151.

3 -" - стр. 145.

4 -" - стр. 156.

5 Кучинский, стр. 142.

kusjuures eelnevate aastate viljaikalduste ning spekulatsiooni tõttu jätkus leiva- ja kartulihindade tõus. Tööpuuduse ja nälja tõttu muutuvad tuhanded töölised kerjusteks ning hulkureiks. Suutmata maksta üüri, aetakse tuhanded perekonnad kortereist välja ning nad muutuvad kodutuiks hulkureiks, alatoitlusest kurnatud tööliste hulgas hakkavad levima arvukad nakkushaigused. 1847. aastal on Prantsusmaa rahvaarvu juurdekasv ainult 25 % 1840. aastate keskmisest.¹

Prantsusmaa töötavad massid vastavad oma olukorra sellisele katastroofilisele halvenemisele näljamässudega, streikidega, relvastatud väljaastumistega. Näljast meeleheitel viidud kehvikud ründavad mitmel pool (Busance'is) leivakauplusi, toimuvad ladude rüüstamised. 1847. a. 3 suvekuud (juunist septembrini) streikisid Nantes'i ehitustöölised, kelle võitlusvaimu ei suutnud murda ka areteerimised ja sunnitööle saatmised. Tõsist hirmu kohalike võimude ja kapitalistide hulgas tekitasid ka streigid Saint-Etienne'is, Saint-Malos jm. Töölisklass ei piirdunud ainuüksi majandusliku võitlusega, vaid elavnes ka poliitiliste võitlusorganisatsioonide tegevus, töölisliikumisse hakkas järjest enam teed leidma eesrindlik revolutsiooniline teooria. Vaatamata oma piiratu- sele ja elukaugusele oli utopist-kommunist Dezamy vaated omaks võtnud "Kommunistide Materialistide Ühing" siiski saavutanud Pariisi tööliste hulgas teatud poolehoidu, mis veelgi tugevnes ja levis 1847. a. tema juhtivate liikmete üle peetud protsessi tulemusena. Järjest enam levisid tööliste hulgas ka Dezamy ning tema kaastöölise Cabet arvukad brošüürid, raamatud ning nende poolt ühiselt väljaantavas ajakirjas „Popu-

¹ Революции, стр. 43. ред. Бендрикова, стр. 154.

lari." Töötavate masside poliitilise aktiivsuse ja teataval määral täheldatav teoreetilise taseme tõus tegi võimalikuks proletariaadi esinemise iseseisva poliitilise jõuna, mis tuli ilmsiks juba 1847. a. suvel toimunud töölisrahutustel Limoge'is, mille tagajärjel võimud olid sunnitud loobuma kavatsusest kohalikust rahvuskaardist demokraatlikke elemente hoopis eemaldada. 2. jaanuaril 1848 toimus Limoge'is nn. tööliste bankett, kus sõnavõttudes tungiti kallale kapitalistlikule süsteemile endale ning kõneldi vajadusest seda kõrvaldada.

Käärimised ja rahutused ei riivanud kaugeltki mitte ainult alamkihte. Rahutused ja käärimine oli haaranud ka valitsevaid ringkondi. Hakkasid järjest enam teravnema vastuolud kodanluse tööstuslik-kaubanduslike ringkondade vahel ühelt ning finantsaristokraatia vahel teiselt poolt. Majanduskriis põhjustas paljude töösturite ja kaupmeeste rikastumislootuste purunemise ja ühes sellega kadus ka lootus saavutada varandus, mis kindlustas aktiivse ning eriti passiivse valimisõiguse. Kodanluse kihid, kes nägid, et võimatuks oli saanud omandada osavõtuõigust maa valitsemisest loosungi "Rikastugem!" teostamise teel, asus energilisemalt otsima võimalust selleks poliitilise võitluse abil. Kuningakojas valitses peataolek ja rahutus, täie jõuga ilmnis valitseva finantsaristokraatia ning tema marionettide moraalne ning poliitiline allakäik, nende autoriteedi täielik kadumine rahva hulgas. Valitsuse kildkonna tagurlikkus ja müüdavus tuli ilmsiks arvukais poliitilistes skandaalides, mis 1847. - 1848. a. sügisel-talvel järgnesid üksteisele Prantsuse saa-

dikutekojas ja mille ümber tõusnud kära põhjustas kõigi opositsiooniliste ringkondade täiendava aktiviseerumise.

1847. a. jooksul paljastatakse rida skandaalseid kuri-tarvitusi. Sõjaväeasutustes selgitati ühiskondlike tööde ministri Teste'i ja sõjaministri äraostmise faktid Rotschildi jt. suurpankurite-raudteehitajate poolt. Avalikuks sai rida fakte suurfinantsistide ning valitsusliikmete moraalsest langusest. Täie eredusega tõestusid Marxi sõnad finantsaris-tokraatiast, kui lumpenproletariaadi uuestisünnist kodanliku ühiskonna ladvikus.¹ Skandaalsed paljastused põhjustasid to-hutu hulga pampllettide ja brošüüride leviku peamiselt aja-lehtede "National" ning eriti "Reförme'i" ümber koondunud kodanlike vabariiklaste hulgas.

Üldist rahulolematust ja kriisi valitsevates ringkon-dades märgitses veelgi Guizot' valitsuse välispoliitiliste abinõude skandaalne nurjumine ning Prantsusmaa rahvusvahe-lise autoriteede seninägematu langus, mis paljastus valit-seva kildkonna kitsaste klikihuvide ilmse vastandumise üld-rahvalike huvidega. Börsitegelaste poolt suunatud välispoliitika, millele olid võõrad Prantsuse tööstuslik-kauban-duslikule kodanluse püüded väliskindlustada turgu ning mõjusfääride kindlustamine, sattus järjest enam välis-suurriikide sõidu-vette. Guizot valitsus, kes tunnetas küllaltki teravalt oma seisundi kõikuvust siseriigis ning kelle peaesmärgiks oli võitlus poliitiliste õigustega riigikodanike arvu piiramine

¹ K. Mark, Klassivõitlus Prantsusmaal, 1848-1850, lk. 31.

senise 240 000 valijaga, püüdis oma poliitilist seisundit kindlustada liidu loomisega reaktsooniliste valitsustega välismaal: Austriaga, Preisimaaga, Venemaaga, Inglismaaga. Kuid selleks, et viimati nimetatud riikide soosingut leida, pidi Louis-Philippe'i valitsus tegema rea järeleandmisi, mis viisid ta teravasse konflikti Prantsusmaa rahvuslike huvidega ning rahvamasside püüdlustega. 1830. aastate algusest peale oli Guizot valitsuse üheks peaesmärgika liit Inglismaaga. 1840. a. Londoni konverentsi ajal ta tegelikult loobuski (seda peamiselt Inglismaa kasuks) oma positsioonide edasisest tugevdamisest Türgi impeeriumis. Sellele vaatamata astuti 1840. a. mõnesuguseid välispoliitilisi samme, mille eesmärgiks oli küll Orleans'i dünastia erihuvide kindlustamine, kuid mis lõi kartusttekitavaid mõrasid Prantsusmaa poolt tuntavate järelandmiste hinnaga loodud Inglise-Prantsuse liitu. Nimelt õnnestus Prantsuse diplomaatial sobitada abielu Hispaania loodetava troonipärija printsess Louisa ja Louis-Philippe'i poja vahel, mis oleks tulevikus tähendanud Hispaania minekut Prantsusmaa mõjusfääri. Sellised Prantsusmaa diplomaatilised edusammud põhjustasid Inglise-Prantsuse vahekorra tõsise halvenemise, mis omakorda sundis Louis-Philippe'i ja Guizot'd otsima tuge ja kokkulepet Euroopa ühe reaktsiooni peamise kandja - Metternichi Austriaga. Prantsusmaa välispoliitika orienteerumine Austriale, kelle välispoliitika suunad olid Prantsusmaa rahvuslike huvidega kõige teravamas vastuolus, põhjustas uusi Prantsusmaale äärmiselt ebasoodsaid järeleandmisi ning oli

kodanluse opositsioonilise osa ja rahvamasside uute meelepahapursete ajendiks. Austria poolt alistatud Itaalias leviva revolutsioonilise liikumise vastu astunud samme toetas Prantsuse valitsus täiel määral, energiliselt toetab ta Metternichi püüdeid ära hoida Paavstiriigis plaanitsetavaid liberaalseid reforme, ja protseteerib isegi Genuas seal levivate Austria-vaenulike ekstsesside puhul.¹ Ilmselt vaenuliku seisukoha võtab valitsus ka poolakate vabadusvõitluse suhtes, püüdes olla meelejärgi Austriale ja Venemaale. Täielikult ning vahetult avaldub Louis Philippe'i režiimi muutumine Metternichi tööriistaks seoses sündmustega Šveitsis, kus rida Šveitsi kantoneid, kus juhtimise olid enda kätte saanud reaktsionäärid ning jesuiidid, löid omavahelise tagurliku liidu nn. "Sonderbundi", mis astus föderaalvalitsuse vastu välja. Sonderbundi toetasid kõigiti Austria ja Prantsusmaa, kuigi ^{siinall} tunduvalt enam varjatult. Prantsusmaa diplomaa-
tia aktiivsus Šveitsi küsimuses osutus aga täielikuks fias-
koks, kuna "Sonderbund" purustati juba enne suurriikide efektiivse abi avaldumist. Reaktsiooniline ja lühinägelik oli Prantsuse diplomaatide tegevus ka Portugalis, kus ta toetas äärmisi reaktsinääre, mille ainukeseks rahvusvaheliseks tagajärjeks oli Inglismaa mõju tugevnemine ning liberaal-de-

¹ Нарочницкий, стр. 42-43.

mokraatliku opositsiooni uued vihapursked. Kaubanduslik-
-tööstuslik kodanlus oli huvitatud uutest müügiturgudest, maa
majanduslikest mõjusfääridest ja kes polnud loobunud unis-
tustest Prantsusmaa hegemooniast Euroopas hakkas 1847. a.
Šveitsi ning Itaalia sündmuste põhjal eriti kollitama Prant-
susmaa rahvusvahelise prestiiži täieliku languse tont. Nen-
de vaateid väljendus kujukalt Lamartine ühes oma saadikute-
kojas peetud kõnes jaanuaris 1848. aastal: "Prantsusmaa po-
liitika on saanud vastupidi... oma ... traditsioonidele
paavstlikuks Roomas, klerikaalseks Bernis, austrialikuks
Piemontes, - prantsuslik pole ta olnud kuskil...¹ Prantsuse
diplomaatia poolt 1847. a. - 1848. a. jaanuaris-veebruaris
astunud sammud tegelikult nõrgestasid Orleansi dünastia juba
niigi vaaruvat jalaalust ja kiirendasid vahepeal kiiremini
läheneva revolutsioonilise kriisi haripunkti saabumist.

1847. a. detsembrikuuks ilmselt avalduva revolutsiooni-
lise situatsiooni üks element, "ülemkihtide" võimetus valit-
seda vanamoodi, ilmneb 28. dets. 1847. a. alanud saadikuteko-
ja istungjärgul, kus poliitilise reformi nõue võidab järjest
enam pinda ja kus Guizot valitsuse poliitika saab enneolema-
tult terava kriitika osaliseks ning kus opositsiooniliste
saadikute hulgas hakkab avalduma mõte apelleerida revolut-
sioonilistele rahvahulkadele. Pinget suurendas ning tegeli-
kult forsseeris sündmuste arengut Louis-Philippe'i poolt
istungjärgu alguses peetud troonikõne, kus ta teatas oma
kindlast otsusest loobuda igasugusest valijate arvu suuren-

¹ Революции, Т. I, стр. 128.

damisest ja muudest järeleandmistest.¹

Kuninga kõnest ärritatud opositsioon vastas 21. jaanuaril alanud troonikõne arutamisele pühendatud debati ajal teravate rünnakutega valitsuse finants- ja välispoliitikale. Eriti teravaks läks opositsiooniliste rahvasaadikute toon, kui kõneldi valitsuse otsusest keelata reformi pooldajate bankett Pariisi 12. linnajaos. Viimati mainitud asjaoludele põhendatud kõnedes tarvitati esmakordselt sellelt tribüünilt ähvardusi tarvitada jõudu, võrreldi parlamendisaali Versailles'i 1789. a. pallimängusaaliga.²

13. veebruaril 1848. toimus opositsiooniliste saadikute koosolek, kus otsustati osa võtta 12.-linnaosa parlamendireformi propageerimiseks kokku kutsutud banketist, kusjuures püüti banketist kõigiti kõrvale tõrjuda demokraatlikke elemente. Banketile, mis pidi toimuma 22. veebruaril, eelnesid tõsised lahkarvamused ja kahtlused opositsiooniliste saadikute hulgas, kusjuures hakkas ilmuma juba kodanlike vabariiklaste argus, otsustusvõimetus ning kartus rahvamasside ees.

"Réforme'i" ümber koondunud väikekodanlike vabariiklaste tähtsamad juhid ning teoreetikud Ledru-Rollin ja Louis-Blanc astusid välja relvastatud ülestõusu vastu, kõneldes ainuüksi "moraalse jõu" rakendamisest. Halastamatu relvastatud võitluseks olid valmis ainult üksikud väikekodanliku

¹ Революции, Т. I, стр. 161.

² Versailles' pallimängusaali kogunesid 1789. a. suvel generalstaatide 3. seisuse esindajad, kes kuulutasid end hiljem rahvuskoguks.

opositsiooni mehed (Flocon, Caussidière), kuna "Nationali" ja "dünastilise opositsiooni" ringkonnad kutsusid elanikkonda "säilitama rahu."¹ Kuid Pariisi revolutsioonilised töötajate massid muutsid oma võitlusega kõik nii valitsuse kui kodanliku opositsiooni arvestused: 22. veebr. astusid välja Pariisi revolutsiooniliselt meelestatud töötajad.

Juba 20. veebruaril hakkasid nii Pariisis kui ka provintsis levima relvastatud väljaastumisele kutsuvad lendlehed ning 22. veebruari hommikul hakkas "Nationali" peatoimetaja Armand Marrast¹i initsiatiivil toimuval valimisreformi taotlevale manifestatsioonile kogunema massiliselt inimesi. "Marsellaise'i" laulvad ning "Maha Guizot!" karjuvad grupid suundusid Bourboni palee juurde, kus pidas istungeid saadikute koda. Demonstrantide liikumist takistada püüdvaid sõdureid ja munitsipaalkaardiväelasi võtsid töölisel ja üliõpilasel vastu kivirahega. Pariisi tänavail püstitati esimesed barrikaadid. Samal ajal kui töötava rahva esindajad hakkasid juba oma õiguste eest võitlusse astuma, tegi liberaalne opositsioon parlamendis järjekordse viljatu katse kukutada Guizot' valitsus parlamentlikul teel, süüdistades valitsuseliikmeid Prantsuse rahvuslike huvide reetmises, põhiseaduse (charta) rikkumises, riiklike finantside laostamises jne. Kuid Prantsusmaa ning juulimonarhia edasist saatust ei saanud enam otsustada deputaadid: selle otsustasid võitlejad barrikaadidel. 22. veebruari pealelõunal käis juba relvastatud võitlus kogu linnas. Valitsus kutsus lisaks

¹ Революции. Т. I, стр. 164.

Pariisis olevaile 30-tuhandele sõdurile kokku rahvuskaardiväe pataljonid, kuid valitsuse korraldust täitsid ainult üksikud rahvuskaardiväelased. Vähe sellest: osa juba kokku tulnuist läks laiali vabariiklikke loosungeid hüüdes.

22. veebruari õhtuks paistab juba korraks, et väed suudavad ülestõusnuist jagu saada, millest annab tunnistust korraldused osa vägede tagaviimisest kasarmutesse. Kuid 23. veebruari hommikul algab vahepeal peaaegu vaibunud tulistamine uuesti. Kella 7 paiku kutsutakse uuesti kokku rahvuskaardiväe pataljonid, kuid viimane abinõu teeb valitsusele rohkem kahju kui kasu: rahvuskaardiväelased hakkavad massiliselt rahva poole üle minema, takistavad sõdureid nende tegevuses, agiteerivad neid käske mitte täitma. Rahvuskaardiväe ohvitserid koostavad peditsoone, kus nõutakse Guizot' valitsuse lahkumist.¹ 23. veebruari pealelõunal ulatatakse kuningale 400 rahvuskaardiväelase poolt paleesse toodud peditsoon. "Rahvuskaardiväe passiivne hoiak võttis sõjaväel relvad käest"² ning kuningas otsustas ohverdada oma truu ministeeriumi, lootuses sellega päästa monarhiat. Uue valitsuse kujundamine usaldatakse konservatiivsele suurmaapidajale Molet'le, millest teatatakse avalikult.

Vahepeal arenevad sündmused linnas üha tormilisemalt. Saint-Denis jt. linnaosades ründavad ülestõusnud munitsipaal-kaardiväelaste³ kasarmuid, paljudes kvartalites piiratakse

¹ Революции, Т. I, стр. 166.

² Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal, 1848-1850, lk. 53.

³ Sisuliselt kasarmeeritud politseiüksused Pariisis.

viimased ülestõusnute poolt sisse¹. Edusammud innustavad võitlejaid barrikaadidel. Barrikaadidel ilmnevad loosungid nõudega otsekohe vabariik välja kuulutada, Guizot' lahkumise järgi tekkinud vaikusperioodi ajal tänavale kogunenud salkades hakati karjuma: "Maha Louis Philippe!" 23. veebruari õhtul rünnati uuesti kohtuministeeriumi hoonet, paljudes kohtades löödi munitsipaalkaardiväelased nende kasarmutest välja. 23. veebruari õhtul kella 22 paiku liikus mitmetuhandepealine rongkäik välisministeeriumi juurde, kus ministeeriumi valvama saadetud 14. liinipolgu sõdurid avavad tekkinud korratus rüsellemises relvatute demonstrantide peale tule, mille järele jääb tänavale vedelema umbes 50 laipa.² Kaitsetute demonstrantide tulistamine valab õli tulle ning kogu Pariisi kesklinn kattub barrikaadidega. Saint-Antoine'i töölislinnaosas toimub üldine relvastumine, ennast ilmutama hakkavad viimasel ajal tekkinud salaorganisatsioonid nagu "Uued aastaajad",⁴ "Tööliste-võrdsustajate Ühing" jne. Kogu linna majadel heisatakse kas kolmevärvilised või punased lipud, kõikidel bulvaritel loobitakse lendlehti monarhia kukutamise nõudega. Äärelinnade töölised astuvad võitlusse juba tervete pataljonidena. Võitlus astus otsustavasse etappi. Sündmuste tormiline areng viis Louis-Philippe'i järeldusele, et senistest järeleandmistest ei piisa kaugeltki ja ta otsustab "... liiga hilja..."³ kutsuda ametisse liberaalse

1 Дависси Рамбо, Т, III, стр. 148.

2 Революции, Т. I, стр. 161.

3 Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk. 32

4 "Aastaajad" - väikekodanlik revolutsiooniline demokraatlik salauhing, mis üritas korduvalt ülestõusta Louis-Philippe'i režiimi vastu.

opositsiooni liidrite Thiersi ning Barrot' poolt juhitava ministrite kabineti. Viimased nõuavad saadikutekoja laiailisaatmist, üldist valimisreformi, kodanikeõiguste kehtestamist, millest linna mööda ringi sõitev Barrot teatas laia- dele rahvahulkadele. Samal ajal püüab aga pealinna vägede ülemjuhatajaks nimetatud kindral Bugeand' purustada ülestõusnud rahvast viie väekolonniga teostatud läbimurdega, mis aga haledalt nurjub: linna suunduvaid Amiensist ning mujalt teele saadetud väeosi ei lase töölised üldse läbi, rahvuskaardiväelased asetuvad edasilikuvate vägede ning barrikaadide vahele, ülestõusnute poolt vallutatakse raekoda, väed jäävad kõigis suundades toppama.

Relvastatud võitluse selline suur edu kutsus esile poliitiliste jõudude uue paiknemise, lahkhelide ilmnemise senini üksmeelselt Louis+Philippe'i türannia vastu võitlevate jõudude hulgas. Viimast asjaolu näitab juba kujukalt reageerimine Odillon Barrot' lubadustele läbi viia parlamendireform ning garanteerida kodanikuõigused, mis kutsus esile küll heakskiidu kodanlikes kvartalides, kuid töölised-barrikaadivõitlejad nõuavad kuninga lahkumist ning vabariigi väljakuulutamist.

24. veebruari hommikul ilmuvad uuesti Pariisis väikekodanlik-demokraatide üleskutsed, kus kõneldakse juba küllalt selgelt vabariigi väljakuulutamise nõudmistest. Eriti suurt tähelepanu ja vaimustust kutsus esile proklamatsioon, mis kutsus üles vallutama kuninga residentsi, Tuileries lossi. Keskpäevaks hakkasidki relvastatud ülestõusnute ja rah-

vuskaardiväelaste salgad suunduma kuninga lossi poole, mis sunnib Louis+Philippe'i tegema viimase meeleheitliku katse ning andma välja uue proklamatsiooni, kus ta kohustub laiali saatma saadikutekoja ning võtma Odillon Barrot' poolt juhitavasse valitsusse veel mõned liberaalse opositsiooni tegelased. Kuid need järeleandmised ei andnud enam oodatud efekti. Kuninga enda lähikonnas hakkavad kõlama hääled, mis nõuavad Louis+Philippe'i loobumist troonist oma pojapoja Pariisi krahvi kasuks. Louis+Philippe'le kirjutabki alla troonist loobumise aktile, kusjuures teda üha kiirustavad juuresolijate hääled, kes paanikas jälgivad üha lähenevat lahingukära. 24. veebruari õhtul pageb kukutatud monarh Normandiasse ja jõuab 2. märtsil Inglismaale.

Louis+Philippe'i loobumine troonist ei katkestanud tänavavõitlust, võitlussalgad lähenesid kuningalossile. Kukatatud *kuninga poja* hertsogi käsul evakueeriti väed lossi piirkonnast ning võitlussalklased tungivad troonisaali, kus marssal Lagrange loeb ette troonist loobumise akti ning kus pidulikult põletatakse Prantsusmaa monarhia sümbol - kuninga troon.

Faktiliselt oli vabariik juba kehtestatud, kuid selleks, et vabariik oleks välja kuulutatud juriidiliselt, tuli rahvamassidel pidada veel mitu otsustavat võitlusvoor, kus tema vastasena ei esine enam Orleansi dünastia, vaid "dünastilise opositsiooni" ning suurkodanluse tegelased, kes kardavad vabariigis, mis annab ju rahvamassidele senisest palju laiemad võimalused võitluseks oma huvide eest, hädaohtu oma klassihuvidele.

25. veebruaril luuakse vabariiklaste "Juhtiv komitee", mille ülesandeks oli kõigi ülestõusnute jõudude koordineerimine. "Juhtivasse komiteesse," mis kehastas kodanlike vabariiklaste liitu "dünastilise opositsiooniga", kuulusid tuntud teadlane Francois Arago, "Nationali" toimetaja Armand Marrast, advokaat Alexandre Marie ning Oudillon Barrot. Nii väikekodanlikku demokraat Ledru-Rollin kui ka töölisringkondade esindajad puudusid komitees.

25. veebruari keskpäeval alanud saadikutekoja koosolekul püüavad endise "dünastilise opositsiooni" ja varjamatult orleanistliku partei deputaadid avaldada usaldust "uuele kuningale" ning "regendile" - Orleansi hertsoginnale, millele teeb aga lõpu relvastatud ülestõusnute saabumine istungite saali, mis põhjustab üle 300 reaktsioonilise deputaadi põgenemise. Saali jäävad ainult paarkümmend vasakpoolset deputaati. Relvastatud tööliste raevukate hüüete ja ähvarduste saatel põgenevad deputaadid kisuvad endaga kaasa ka Orleansi hertsoginna ja tema lapsed.¹

Pärast deputaatide enamiku põgenemist algas uus koosolek - ülestõusnute esindajate koosolek, mida juhatas Dupont, 1830. a. revolutsioonis suurt osa mänginud poliitik. Duponti poolt loetaksegi ette ajutise valitsuse kandidaatide nimestik, kus figureerisid Lamartine, Marie, Dupont, kelledele Ledru-Rollini poolt lisati Garnier-Pageesi ning tema enda, Ledru-Rollini nimed.

¹ Революции, Т. I, стр. 178.

Samal ajal kui saadikutekojas sel kombel nurjus senise "dünastilise opositsiooni" katse monarhiat säilitada, ajalehe "Réforme" toimetuse ruumides koostati teist ajutise valitsuse nimekirja, mis oleks vastanud "Réforme'i" ümber koondunud väikekodanlike demokraatide taotlustele. "Réforme'i" toimetuses koostatud nimekirjas figureerisid lisaks varem nimetatutele veel utoopilise sotsialismi esindaja Louis Blanc, Marrast ning "Réforme'i" toimetaja Flocon, kelledele lisandus hiljem tööline mehhaanik Albert, revolutsiooniliste salüühingute agar tegelane, kes oma teoreetilistelt vaadetelt seisis võrdlemisi lähedal sotsialistidele-utopistidele.

Vahepeal oli revolutsioonilise demokraatia esindaja Caussidière haaranud enda kätte kontrolli pealinna politsei- jõudude üle, mida ta otsekohe ära kasutas üleskutse väljandmiseks ja levitamiseks, milles kõneldi Ajutise Valitsuse moodustamisest ja vabariigi väljakuulutamisest.

24. veebruari õhtupoolikul saabusid Pariisi raekotta 7 Ajutise Valitsuse liiget, kes kõik (peale Ledru-Rollini) esindasid "National'i" ümber koondunud kodanlike vabariiklaste gruppi. Pärast mõnda aega kestnud läbirääkimist otsustasid Ajutise Valitsuse liikmed portfelliid oma vahel ära jagada, mille järgi peaministri koht läks Dupontile, välisministriks sai kirjanik Lamartine, siseministriks Ledru-Rollin, haridusministriks Hippolyte Carnot jne. Hilisõhtul saabusid raekotta veel kolm isikut, kes valiti Ajutise Valitsuse liikmeiks "Réforme'i" toimetuses toimunud nõupidamiste ajal: Louis Blanc, Marrast, Flocon. Viimased võtsid osa raekoja Saint-Jeani saalis toimuvast koosolekust, kuhu olid kogunenud

endiste revolutsiooniliste salauhingute liikmed vasakpoolsed demokraadid, sotsialistid-kommunistid. Louis Blanc oma nimetatud koosolekul peetud kõnes väljendus küllaltki varjamatult oma programmi, mis oli teravas vastuolus Ajutise Valitsuse 7 liikme omaga: Valitsuse ülesandeks on ka "töö organiseerimise" probleemide lahendamine, senistesse tootmishetesse aktiivne sekkumine. Vaatamata Ajutise Valitsuse parema tiiva esindajate Arago ning Marie protestidele võetakse siiski vastu otsus lubada nimetatud tegelasi osa võtma Ajutise Valitsuse tegevusest, ehk küll esialgu riigisekretäridena, kes omavad valitsuse koosolekuil nõuandva hääle. Alles paar päeva hiljem võrdsustatakse kolm saabunut ning Albert teiste valitsuse liikmetega.

Nii kujunes välja Ajutine Valitsus "kui kompromiss mitmesuguste klasside vahel, kes olid ühiselt kukutanud juulimonarhia, kuid kelle huvid olid üksteisele vaenulikud."¹

Ajutise Valitsuse koosseisus võime selgesti eraldada kolme sotsiaalse jõu esindajaid: Dupont, Arago, Lamartine jt. - kodanluse esindajad, Ledru-Rollin ja Flocon - vabariikliku väikekodanluse esindajad, Louis Blanc ja Albert - töölisklassi esindajad. Kuid 24. - 25. veebruaril mõjutasid Prantsusmaa saatust veel kõige otsesemalt Pariisi relvastatud töölised, kelle esindajad korduvalt tungivad raekotta ning nõuavad resoluutselt vabariigi väljakuulutamist. Ajutise Valitsuse enamus püüab viimasest igati mööda hiilida,

¹ K. Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848 - 1850, lk. 33.

eitades revolutsioonilise relvastatud rahva õigust määrata Prantsusmaa riigikorda, kuna see olevat ainuüksi varsti valitava Asutava Kogu prerogatiiviks. Kuid veebruarilõpupäevadel olid veel relvastatud barrikaadivõitlejad jõuks, keda tuli arvestada kõigil ning kahe töölise poolt pandi raekoja seintele hiigelloosung, mis teatas Prantsuse Vabariigi väljakuulutamise, kuigi Ajutise Valitsuse kodanlastest ministrid seda veel püüdsid ignoreerida. II Vabariik, vaatamata sellele, et ta polnud ametlikult välja kuulutatud revolutsioonitules, oli selles sündinud. Prantsuse kodanluse kõrval võttis nüüd vahetult poliitilisest elust osa proletariaat ning nende kahe antagonistliku klassihuvide kokkupõrked saavadki järgneva poliitilise võitluse etapi sisuks, mis määravad Prantsusmaa edasise arengu.

Klassivõitlus 1848.a. märtil ja aprillis.

25. veebruaril välja kuulutatud vabariik oli ilmale tulnud tänu proletariaadi relvastatud võitlusele, kuid sellega oli proletariaat ise "kätte võitnud ainult pinna, millel ta võis võidelda revolutsioonilise vabanemise eest"¹, sotsiaalne õigus ning masside materjaalne hüveolu polnud juulimonarhia ajaga võrreldes sugugi reaalsemad. Kuid peamiselt kodanlikest vabariiklastest koosnev valitsus ei võinud veebruari lõpupäevadel mingil juhul ignoreerida kümnetesse tuhandettesse ulatuvat relvastatud rahvahulka ning see määraski ära veebruarirevolutsioonis sündinud vabariigi kujunemise "... sotsiaalsest institutsioonidest ümbritsetud vabariigiks."² Kogu maad haaranud raske majanduskriisi tagajärjed põhjustasid näljarahutuste levikut, üksteise järel puhkevad tööliste rahutused Rouenis, Lyonis jm. Tööpuudus võttis üha katastroofilisema ulatuse ja tekkinud olukorras oli möödapääsematu, et töötavad kihid asusid võitlusse "õiguse eest tööle."

Üksteisele järgnevate mitmekümnetuhandeliste demonstratsioonidega saavutati ajutiselt ~~v~~alitsuselt dekreedid

¹ Marx, K. Massivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk. 34.

² Samas, lk. 35.

väljaandmine, milles lubati "kindlustada töö kõigile kodanikele," kuigi selle tõeliseks realiseerimiseks vajalikke eeltingimusi ei loodud. Demonstrantide poolt kärarikkalt nõutud "töö- ja progressi ministeeriumi loomise nõuetele vastas valitsus kompromissiga: loodi Louis Blanci ning Alberti juhatusel olev "Töölisküsimuse alane valitsuse komisjon", mis hakkas pidama istungeid Luxembourggi palees. Komisjoni istungjärgust võttis osa umbes 200 tööliste esindajat, kusjuures komisjoni istungist võttis osa ka umbes samapalju kodanluse esindajat. Oli loodud veel 20-liikmeline alaline komisjon, kes pidas istungeid kinniste uste taga. Komisjoni esimees Louis Blanc tegi kõik selleks, et vastavalt oma teoreetilistele vaadetele saavutada ettevõtjate ja tööliste koostöö, et niimoodi ära hoida uus Jacquerie. Luxembourggi komisjon, kellel polnud käsutada mingisugust aparati ega eelarvet, muutus tühjade elukaugete utoopiliste kõnede areeniks, kus kõneldi õnnelikust tulevikupiltidest, ei suudetud ega mõeldudki tegelikult midagi teha tööliste huvide kaitsmiseks. Vaatamata sellele, et Luxemburgi komisjon ei olnud midagi ära teinud tööliste olukorra parandamiseks, rääkimata otsest väljaastumist kodanluse vastu, oli tema mõju töölisklassi teadvusele vägagi ulatuslik. Engelsi sõnade järgi Louis Blanci ning Alberti valimine valitsusse "... oli täiesti paradümeerinud töölisklassi revolutsioonilise aktiivsuse¹...", kuna nad olid kindlad

1

К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, ч. II, Т. XVI, стр. 382.

oma peamiste nõudmiste teostamiseks viimaste poolt. Töölisklassi ning kodanluse klassihuvid jäid täiesti erinevaks vaatamata nende ajutisele ühisele võitlusele monarhia ning suurfinantsistide vastu. Seetõttu leidis Louis Blanci poliitika veel ulatuslikku heakskiitu ja toetust, mida aitas esialgu säilitada ning tõsta tema edu üksikute ettevõtete tööliste huvide reguleerimisel, tööpäeva lühendamine ühe tunni võrra ning tööliste assotsiatsioonide loomine, mis täitsid ainuüksi valitsuse tellimusi. Loodi ka riiklikud kon^tõrid, mis pidid teostama töötute suunamist vabanevatele töökohtadele. Suure osa oma ajast kulutas Luxembourggi komisjon sotsiaalsete reformide utopistlike kavade väljatöötamisele, mis juba ette olid määratud nurjumisele: seniste kapitalistlike ettevõtete järk-järguline ümberkujunemine sotsialistlikeks assotsiatsioonideks, põllumajanduslike kolooniate loomine jne. Luxembourggi komisjoni projekti ei võetud Asutavas Kogus isegi mitte arutusele. Sündmuste edasisele arengule avaldas aga ülisuurt mõju Ajutise Valitsuse dekreet rahvuslike töökodade loomisest, millega püüti lõppu teha massilisele tööpuudusele. Nimelt asuti läbi viima suuri ühiskondlikke töid, kuhu võeti kõiki soovijaid, peamiselt tööta jäänud tööliste hulgast. Kuid rahvuslike töökodade tööliste hulgas leidis ka küllaldaselt endisi haritlasi ning isegi laostunud ettevõtjaid. Rahvuslike töökodade tööliste arv kasvas ülikiiresti, töustes 14. tuh. 15. märtsist 99 400 30. aprillil ning

116 000 30. mail 1848.a."¹

Rahvuslike töökodade tööliskond oli pool-sõjaliselt organiseeritud: 10 töölist moodustas "rühma", (valitud komandöri eesotsas) 4 brigaadi "jao" neli jagu "kompagnii" ning 3 kompaniid "teenistuse". 3 viimase allüksuse ülemad määrati valitsuse poolt, viimasteks olid sageli tehnika üliõpilased. Tööd seisnesid platside, tänavate sillutamises, puude istutamises, raudteede korrastamises. Kohati rakendati töölisi aga ka täiesti kasutule tegevusele, nagu seda oli näiteks mulla kärutamine ühelt väljaku äärelt teisele. Kõigile töölistele määrati ühesugune kindel päevapalk, mis ei sõltunud mingil määral nende poolt tegelikult tehtud töö hulgast. Rahvuslike töökodade loomisega püüdis Ajutine Valitsus tabada kahte kärbest ühe hoobiga: andes arvukatele töötuile ehkki väga kasina äraelamisvõimaluse, vähendas ta rahvamasside meelepaha ning samuti lootis saada üle 100 000 Pariisi töölist täiesti oma mõju alla (peamiselt selleks oligi ette nähtud rahvuslike töökodade peaaegu sõjaline organisatsioon).² Kuid kodanlikul Ajutisel Valitsusel oli rahvuslike töökodade loomisega veel kolmaski salaesmärk: teatavasti omandasid 1848.a. kevadel kõige laialdasema leviku Louis Blanci poolt juba aastaid propageeritud ideed nn. "rahvatöökodadest," s.t. ettevõttest, mis

¹ Революции, Т. I, стр.199.

² Самас, стр. 199-200.

oleksid tegelikult seal töötajate ühisomandiks, kusjuures ettevõtete kasum tuleks põhiliselt jagamisele töötajate vahel. Kasutades ära välist sarnasust juba nimetuses ning asjaolu, et Louis Blanc kuulus ise Ajutise Valitsusse, mis rahvuslike töökodade loomise dekreediga oligi välja annud, püüdis Prantsuse kodanlus näidatagi rahvuslikke töökodasid, kus töötati ebaproduktiivselt näljapalga eest, Louis Blanci ideede teostamistena.

Oma neist mitmekülgseist eesmärkidest saavutas Ajutine Valitsus edu ainult esimese ja viimasega, töötajate rahulolematust ta momendil tõesti leevendas ning suutis sotsialismi ideid rahvamassides nii mõnetigi diskrediteerida. Kuid selle asemel, et saada 100 tuhandelist rahvuslike töökodade tööliste massi oma vahetu mõju alla, oli kodanlus saavutanud otse vastupidist. Ta "...oli loonud mässu armee"¹, kes oli organiseerunud ning kelle hulgas levisid üha enam demokraatlikud, sotsialistlikud ja kommunistlikud ideed.

Kukkunud tegelikult sel viisil täiesti läbi leida rahvuslike töökodade töölistkonnas oma poliitika tahtetuid teostajaid, asus Ajutine Valitsus selleks otsima teisi abinõusid. Kodanlus hakkas juba arusaama tulevaste relvastatud kokkupõrgete möödapääsematuses ning asus selleks endale kuulekat relvastatud jõudu looma nn. mobiilkaardiväge, millega Ajutine Valitsus püüdis "... asetada üks

¹ K. Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk. 46,

osa proletaarlaste vastu." ¹ Sinna värvati 24 000 16-20. aastast noorukit, kes kuulusid peamiselt lumpenproletariaati ning kes nii oma sotsiaalse seisundi kui ka noore ea tõttu olid kergesti mõjutatavad. Saades võrdlemisi head tasu ning omades ülejäänud proletaarlastest neid selgelt eraldavat münderitki, muutusid nad neid käsutavate kodanlastest ohvitseride käes tahtetuks tööriistadeks Pariisi tööliklassi mahasurumisel. Kuid märtsikuus ja hiljemgi vaatas Pariisi töötav rahvas neile kui proletariaadi relvastatud jõudude esindajatele. "Ta eksitus oli andeksantav." ²

Rahvavaenulikke eesmärke avaldas juba esimestest päevadest peale Ajutise Valitsuse finantspoliitika, mis oli tegelikult ainuüksi suur- ja keskkodanluse huvide väljendajaks. Nagu osalt juba eelnevalt nägime oli Juulimonarhia jätnud riigi finantsid katastroofilisse olukorda: Riigivõlg kasvas kohutava kiirusega, raha ei jätkunud isegi kõige hädavajalisede väljamaksete tegemiseks, riiklike väärtpaberite kurss langes ülikiiiresti. Juulimonarhia seadused ja kogu valitsemispraktika oli igati halvanud krediiti. Majanduskriis oli seda veelgi enam kõigutanud, revolutsiooniline kriis ja ebakindlus seda süvendanud. Selleks, et elustada erakrediiti ja niisiis elustada maa majanduselu õkuid ainult niiviisi

¹ K. Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk.44.

² Samas, lk. 45.

oli võimalik kindlustada kodanlusele suuremaid kasumeid ja seda Ajutine Valitsus ootaski!), pidi valitsus kindlustama riigiväärtpaberite kurssi. Ning Ajutine Valitsus võttiski vastu otsuse maksta riigivõlapaberite omanikele välja protsendid enne seaduslikku maksutähtaega. See teatraalne vemp¹ põhjustas viimsete riigi sularahatagavarade kadumist ning valitsus hakkas palavikuliselt otsima uusi sissetulekuallikaid. 9. märtsil väljakuulutatud rahvuslik laen kukkus peaaegu täielikult läbi. Vaatamata sellele, et paljud töölised loobusid oma viimastest säästudest, kuid kapitalistid, kellede huvides neid abinõusid tegelikult teostatigi, saboteerisid laenu. Kuigi jätkus kõigi endise maksude sissenõudmine (peale nn. soolamaksu), ei piisanud sellest kaugeltki riigi mitmekordseks kasvanud väljaminekute rahuldamiseks. Ajutisel Valitsusel oleks olnud võimalus sisse nõuda endistelt emigrantidelt - aadlikelt (või nende pärijailt) neile restauratsioonile või Juulimonarhia ajal kompensatsioonina makstud 1 miljard franki. Võimalik oleks olnud sisse seada progressiivne tulumaks või asuda rahvusliku laenu sissenõudmisele kapitalistidelt sundkorras. Kõiki neid abinõusid kaaluti valitsuse koosolekul, kuid oma (tol ajal küll veel varjatud) klassiolemuse tõttu ta neid kasutada ei saanud. Väljaminekud aga kogu aeg suurenesid, kuna valitsus otsustas asuda riikliku protsentideta krediidi levitamisele.

¹ Marx. Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk. 45.

Ajutine Valitsus ei julgenud tarvitusele võtta abinõusid isegi "vabariigi kõige võimsama ja kõige ohtlikuma vaenlase,¹" finantsaristokraatia ning tema peamise kantsi Prantsuse Panga vastu, kuigi pank oleks läinud pankrotti, ilma et valitsusel oleks vaja olnud selleks sõrmegi liigutada. Kuid Ajutine Valitsus tuli talle appi. Ta määras panga assignaatidele sundkursi ning pantis pangalt saadud laenu tagatiseks riigimetsad.

Selle asemel otsustas valitsus panna finantsraskuste kandmise väikekodanluse ning talupoegade õlgadele. 9. märtsil 1848.a. väljaantud dekreediga otsustati üle 100 franki ületavad hoiustesummad hoiustajaile mitte sularahas välja maksta, kusjuures ülejäänud summa eest anti neile riigivõla paberid (mis olid aga nagu eelnevalt nägime väga tugevasti kaotanud oma esialgsest väärtusest). Viimane abinõu riivas peamiselt väike- (ja osalt ka keskkodanluse huve), kuna tõelised kapitalistid hoidsid oma raha pankades. Kodanluse ajakirjandus tegi kõik selleks, et näidata väikeomanikelt röövivate hoiusummade omastajatena töölisi, kes just selle arvel logelevat rahvuslikes töökodades. Kuid palju suuremaid summasid töötas anda ning võrratult suuremat mõju 1848.a. revolutsiooni kogu saatusele omas seadus nn.45-santiimilisest maksust, mis kehtestati maaomandile. Nimetatud maks nägi ette igalt Prantsusmaal makstava 4 otsese maksuse frangilt 45-santiimilise lisamaksu

¹ K. Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk.42.

sissenõudmise. Kuna veel edasi kehtivate juulimonarhia aegsete seaduste kohaselt maksis maalt võetavaid otse-seid makse maad hariv rentnik, langes selle maksu kogu raskus talupoegadele, kes nagu teame moodustasid üle 2/3 kogu Prantsusmaa rahvast. 45-santimiline lisamaks pööras otsekohe talupojad Ajutise Valitsuse ja sellega objektiivselt ka revolutsiooni, millest viimane oli sündinud, vastu. Talupoegade pealootuseks vabariigi kehtestamisel oli lootus, et see annab nüüd lõpuks odava valitsuse (gouvernement à bon marché), kuid tegelikult osutus töde vastupidiseks. Valitsuse komissarid ja ametnikud, kes suundusid küladesse makse koguma võeti vastu raevuka meelepahaga, paljudes külades toimusid relvastatud kokkupõrked kohalikest talupoegadest koosneva rahvuskaardiväesalkade ning vägede vahel, *hii väit.* guere'i linna lähedal, kus sai surma ning haavata umbes 20 talupoega.¹ Paljudes kohtades keeldusid talupojad kategooriliselt maksu maksmast, toimusid talupoegade Ajutisele Valitsusele vaenulikud meeleavaldused, milledele kohalikud suurmaaomanikud ning vaimulikud oskasid tihti anda revolutsioonilisele Pariisile, töölistele ning sotsialismile vaenuliku iseloomu. Nad suutsid uskuma panna talupoegi, et töölised ongi uue maksu autoreiks ning peamisteks kulutajateks. Pariisi demokraatidel ja töölistel puudus õige ülevaade olukorrast maal,

¹ Революции, Т. I, стр. 204.

revolutsioonilist agitatsiooni külades nad ei suutnud organiseerida ning selle tagajärjeks oli talupoegkonna ja töölisklassi vaheline suur lõhe. Midagi ei teinud valitsuse sellise maksupoliitika hukkamõistmiseks ära Louis Blanc, Barbès, Raspail jt. nägemata, et selle tagajärjed on hukatuslikud demokraatia ja töölisklassi üritusele.

Sel ajal kui kodanlus võttis tarvitusele mainitud abinõusid oma positsioonide kindlustamisel ja jõudude konsolideerimisel ning mil tal selliselt õnnestus taguda kiil linna ja maa töötavate kihtide vahele, püüdsid kodanlikud tegelased oma kõnedes ning kodanlik ajakirjandus edasi levitada töörahva valvsust uinutavat demagoogiat üldisest vennastumisest, klassivastuolude lõplikust kadumisest, et niimoodi võita aega demokraatlikele vabadustele plaanitsetava pealetungi lõplikuks ettevalmistamiseks.

Vaatamata kõigele sellele toimus ka demokraatlike ning sotsialistlike jõudude organiseerimine ning konsolideerumine, millest annab tunnistust paljude revolutsiooniliste ajalehtede teke ja levik. Laialdase leviku omandasid ajalehed "L' Ami du Peuple en 1848" (1848.a. Rahva Sõber) mida toimetas Raspail ning mis levitas kommunistlikke ideid. Teatud kõlapinda Pariisi töötajate hulgas omas Cabet' toimetatud "Populaire de 1841". Tõeliselt revolutsioonilisele võitlejapositsioonile oli

asunud ainuüksi Dezamy ning tema ajaleht "Les Droits de l'Homme". Sellele vaatamata olid tunduvalt mõjukamad väikekodanlike oportunistlike demokraatide ajalehed, mis jutustasid Louis Blanc poolt praktiliselt teostatavat kokkuleplust. Demokraatlike jõudude poliitiliseks organiseerimisevormiks olid 1848.a. peamiselt märtsis ja aprillis massiliselt tekkivad klubid, millede arv ulatus 300,¹ kusjuures enamik neist oli moodustunud nende liikmete ametialase kuuluvuse järgi. Nii omasid oma eri klubid rätsepad, sepad, tekstiiltöölised, oma eri klubid omasid veel Pariisis elavad välismaalastest poliitilised emigrandid, kes olid organiseerunud rahvuste järgi. Enamik klubidest olid demokraatlikud organisatsioonid, millede liikmeksoleku eeltingimuseks oli demokraatlike printsiipide tunnistamine. Klubidest andsid paljud välja oma ajalehte, arutasid oma koosolekul jooksva poliitika sündmusi ning kritiseerisid valitsuse poliitikat. Tähtsamaid klubidest, millel oli vägagi laialdane mõju Pariisi kõigis rajoonides oli "Inimõiguste ja Kodanikuõiguste Ühing", mille üheks peamiseks juhiks oli Barbès. Vaatamata sellele, et ta paljudes küsimustes oli väikekodanlik-oportunistlikel seisukohtadel, oli ta siiski valmis relvaga käes võitlema kontrrevolutsiooni vastu. See tehakse isegi kohuseks igale uuele klubi liikmele. "Inimese ja Kodaniku õiguste Ühingul" oli loodud nn. tegevuskomitee, mille

¹ Революции, Т. I, стр. 207.

eesotsas oli eruohvitser Kersausie' kes hiljem proletariaadi juuniülestatõusu päevil mängis nii otsustavat osa. Sotsialistlikke ning kommunistlikke ideesid propageerivate klubide hulgas omas suure populaarsuse "Rahva Sõprade klubi", mida juhtis Raspail. Oma klubi oli ka Cabet'l, kes asus samuti kokkulepaslikel positsioonidel, kuigi ta oma lõppeesmärgiks tunnistas täieliku kommunismi. Suure mõju omas tööliste hulgas vana revolutsionäär Auguste Blanqui' poolt juhatatav "Vabariiklik Keskühing", mille koosolekutest võttis osa ka küllalt suur arv demokraatlikke haritlasi. Nimetatud klubi liikmeks oli ka Dezamy. Kuid vastavalt oma poliitilistele tõekspidamistele ei hinnanud Blanqui küllaldaselt sidemeid rahvamassidega ning tööd masside seas, ja seetõttu ei suutnud "Vabariiklik Keskühing" kujuneda tõeliseks kõiki revolutsioonilisi jõude haaravaks organisatsiooniks. Demokraatlikke ja sotsialistlikke klubisid tekkis ka suuremais provintsilinnades, nagu Lyon, Marseille' jt.

Eriti suurt poliitilist aktiivsust hakkasid klubid arendama Asutava Kogu valimiste ettevalmistamise perioodil (15. märtsist 22. maini) kui otsustavalt hakkas tegutsema ka kodanlik kontrrevolutsioon, viimane pani võrdlemisi ^{suuri} lootusi Asutavale Kogule, kellelt ja kelle poolt loodud tulevaselt valitsuselt ta lootis palju reaktsioonilisemat poliitikat kui seda ajas Ajutine Valitsus, kuhu vaatamata kõigile kuulusid mõned väike-

kodanlikud demokraadid (Louis Blanc, Albert). Kuna valijate suure enamuse moodustas talupoegade mass, kes oli üldiselt demokraatia ja sotsialismi vastaselt häälestatud, aimas revolutsiooniline töölisklass ette tulevase Asutava Kogu kontrevolutsioonilisust. Seetõttu püüdis ta kaigati valimisi edasi lükata, et kasutada oma mõju Ajutisele Valitsusele vajalike sotsiaalsete reformide läbisurumiseks enne Asutava Kogu kokkutulekut. "Nende aegade (s.t. XIX sajandi - L.K.) kõige kogenumad revolutsioonäärnid püüdsid teostada oma programmi revolutsioonilise valitsuse abil juba enne Asutava Kogu kokkukutsumist, viivitades selle kokkukutsumisega. Sellega tahtsid nad seada Asutava Kogu juba teostatud reformide fakti ette.¹

Sellele oligi suunatud Blanqui' 7. mail valitsusele esitatud petitsioon, milles taotleti valimiste edasilükkamist maaelanikkonna hulgas tehtava selgitustöö läbiviimiseks. Petitsioon lükati Ajutise Valitsuse poolt tagasi. Maaelanikkonna hulgas jätkus reaktsioonilise vaimulikkonna ja suurmaaomanike agitatsioon. Pärast seda, kui valitsus oli tagasi lükanud ka demokraatlike klubide edasised taotlused valimiste edasilükkamiseks otsustasid

¹ Stalin, J.V. Vene revolutsiooni võidu tingimustest, Teosed, 3 lk. 13-14.

Blanqui, Cabet, Dezamy jt. 17. märtsil läbi viia suure demonstratsiooni. Siseminister Ledru-Rollin väikekodanlik-demokraatliku "Réforme'i" partei üks tähtsamaid liidreid, astus samme avalike kontrevolutsionääride tegevuse piiramiseks kohtadel, saates laiali avalikult vabariigi vaenulikke munitsipaliteete ning püüdes piirata viimaste mõju rahvuskaardiväes, lootes nende abinõudega võita endale töötavate kihtide hulgas poolehoidu. See oligi tekitanud eelnevalt kontrevolutsionääride hulgas käärimise ning antidemokraatliku demonstratsiooni 16. märtsil, üks päev enne suurt rahvameeleavaldust.

Enamuses rahvuskaardiväkke kuuluvaid kodanlasi korraldasid meeleavalduse, kus nad nõudsid Ledru-Rollini tagandamist ning hüüdsid tööliste ning sotsialismivaenulikke loosungeid "Surm kommunistidele!" ning tungisid kallale demokraatliku naisklubi liikmeile. "Kodanlik (rahvus - L.K.) kaardivägi hakkas vähehaaval omandama endisaegsete rojalistide vägivaldseid harjumusi ning maneere"¹. Vastuseks juba end liigutama hakkava kontrevolutsiooni vägivaldsele tegevusele vastaski Pariisi töölikond hiigeldemonstratsioonidega. 17. märtsi hommikul, millest võttis osa vähemalt 100 000 inimest² 40 liikmeline töölikorporatsioonide ning demokraatlike klubide esindajaist koosnev saatkond andis valitsuse koosolekul üle petitsiooni, mis nõudis Asutava Kogu

¹ Ренар, стр. 41,

² Революции, стр. 214.

valimiste edasilükkamist ning vägede eemaldumist Pariisist. Kuna valitsuse parempoolsetest vabariiklastest liikmed olid petitsiooni vastuvõtmise vastu, saavutas Louis Blanc selle vastuvõtmise, andes lubaduse seda üksikasjaliselt läbi arutada. Louis Blanci jäädes truuks oma kokkulepplusele suunatud printsiipidele, saavutas demonstrantide rahunemise ning päästis seega Ajutise Valitsuse tagurlikuma osa Lamartine'iga eesotsas, kuna demokraatlike klubide juhtidel ning ka paljudel töölistel oli kavas viimased rahva nõudmiste tagasilükkamise korral valitsusest eemaldada. 17. märtsi otseseks tagajärjeks oli Ajutise Valitsuse otsus Asutava Kogu valimiste edasi lükkamine 31. märtsilt 23. aprillini. Samuti lükati edasi valimised rahvuskaardiväkke. Regulaarväed eemaldati Pariisist.

17. märtsi sündmustel oli ilmselt kahesugune tähendus: ilmseid reaktsoonääre Ajutisest Valitsusest ei eemaldatud, Ajutist Valitsust rahvamassid endale alistada aga ei suutnud. Kuna aga viimast rünnati paremalt poolt olid rahvamassid sunnitud tema (kõigepealt siseministri Ledru-Rollini) kaitseks välja astuma ning Ajutise Valitsuse positsioonid isegi tugevnesid.¹ Ka Asutava Kogu valimiste päeva edasilükkamine andis demokraatlikele jõududele võrdlemisi vähe, kuna nad seda oma positsioonide tugevdamiseks (esmajoones oli aga vaja seda maal)

¹ K. Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk. 47.

ära kasutada ei suutnud ega tegelikult ei osanudki.

17. märtsi sündmused näitasid aga veelkord proletariaadi hiigeljõudu. 17. märtsi sündmuste tagajärjena oli antud aega antagonistlike klassijõudude konsolideerumiseks.

Juba 17. märtsi hilisöhtul loodi organisatsioon, mis pidi ühendama kodanluse parempoolsete vabariiklaste mitmesuguseid grupeeringuid ühiseks tegutsemiseks Asutava Kogu valimiste ettevalmistamise läbiviimisel. Selle "Rahvuskaardiväe Klubi - "Ringi" poolt väljaantava ajalehe nimetus "L'Orde" (Kord) iseloomustas kõige paremini tema põhilist programmi, viimane saigi hiljem kontrevolutsiooni üldnimeks.

Ei organiseerinud oma jõudusid aga ainuüksi tagurlikud parteid. Sedasama tegid ka väikekodanlikud demokraadid ja revolutsioonilised sotsialistid ning kommunistid. Väikekodanlike demokraatide poolt loodi nn. "Klubide-klubi," mida nimetati ka "Asutava Kogu valimiste Revolutsiooniline Komitee", viimast hakkas juhatama Hubert, juhatusse kuulus ka Barbès. Revolutsiooniline Komitee nõudis sotsiaalsete reformide läbiviimist, vabariigile sotsiaalse sisu andmist. Revolutsiooniline komitee saatis üle kogu maa mitusada agitaatorit selgitustöö tegemiseks provintsi. Oma tegevuse esimesel perioodil soodustas nimetatud organisatsiooni tegevust ka siseminister Ledru-Rollin.

Revolutsioonilised sotsialistid ning kommunistid loovad omaette keskuse - "Valimiste keskkomisjoni". Blanqui' poolt allakirjutatud üleskutses öeldi "Vabariik - see on tööliste vabastamine, see on ekspluateerimise valitsuse lõpp ... Tööd ja leiba!"¹

Üldist olukorda teravdas veelgi 16. aprilli sündmused, mis olid tegelikult arusaamatuse tagajärjeks, kuigi siit teatud osa etendas kodanluse poolt teadlikult levitatavad provokatsioonilised kuulujutud. 16. aprillil koondusid Marsi väljakule ning hipodroomile umbes 100 000 töölise kandidaatide esitamiseks rahvusliku kaardiväe peastaapi. Hiljem liikusid relvadeta töölised Pariisi raekoja suunas, et esitada valitsusele petitsoon, kus nõuti "töö organiseerimist" ning inimese ekspluateerimise inimese poolt kaotamist". Samal ajal kui tööliste kolonn suundus raekoja poole, hakkas levima kuulmus, et Blanqui', Raspail' ning isegi Louis Blanci poolt juhitud relvastatud töölised suunduvad raekotta kommunistliku valitsuse väljakuulutamiseks ning "... tunni aja jooksul on 100 000 meest püsside all, raekoda rahvuskaartlaste poolt okupeeritud ning kogu Pariisis kõlab hüüe: "Maha kommunistid!"² Kuid 16. aprilli sündmuste tähtsamaks tagajärjeks oli vägede tagasikutsumine Pariisi. Kodanlus oligi viimast taotlenud. Kunstlikult esilekutsutud paa-

¹ Революции, Т. I, стр. 216.

² K. Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk. 48.

nika andis soodsa ettekäände ning kergendas tunduvalt ettevalmistusi kodanluse pealetungiks demokraatlikele elementidele. Blanqui' jt. kommunistide poolt mõisteti sündmuste käiku just selliselt: viimased asusid ettevalmistusi tegema isegi üleminekuks illegaalsesse olukorda. 20. aprillil oskas kodanlik kontrrevolutsioon tekkinud olukorda võrdlemisi kavalalt oma huvides ära kasutada. Sel päeval peetud "Vendluse püha" puhul paraadist ning pidustustest osavõtma toodud vägesid enam Pariisist välja ei viidud. Horisondil hakkasid juba selginema tulevase kodusõja kontuurid. "Kevadlillede ja naeratuste taga varjas end kodusõda"¹.

23. aprillil toimunud Asutava Kogu valimised kiirendasid klassivastuolude edasist teravnemist. Valimiskampania käigus eralduvad neli põhilist poliitilist rühmitust: 1) varjatud monarhistid, 2) parempoolsed kodanlikud vabariiklased ("National'i ning Lamartine'i ümber koondunud rühmitused), 3) väikekodanlikud demokraadid (Ledru-Rollin) ja väikekodanlikud sotsialistid (Louis Blanc jt.), 4) revolutsioonilised kommunistid (Blanqui, Dezamy). Valimiskampania käigus ujutati kogu Prantsusmaa üle ajalehtede, lendlehtede ja brošüüride tulvaga. Külades tegid oma tööd vaimulikud ning mõisnikud. 23. aprillil 1848.a. toimusid Prantsusmaal esimesed üldised valimised pärast umbes 50 aastat kestnud

¹ Ренар, стр. 49.

vaheaega. 5. märtsil avaldatud dekreedil kohaselt võisid valimistest osa võtta kõik vähemalt 21 aastased meessoost prantslased (passiivse valimiseõiguse omandasid vähemalt 25-aastased), kes olid elanud oma kogukonnas vähemalt 6 kuud; välja arvatud nõdrameelsed ja süüdimõistetud, valimisõiguse omasid ka tegevteenistuses viibivad sõdurid ja madrused.¹ Üldse kuulus valimisele 900 deputaati.

Üle 2/3 valijaist kuulus talupoegade hulka. Nagu nägime kuulus nende hulgas peamine autoriteet vaimulikele ning viimaste mõju valimiste tulemustele suurendas veelgi valimiste lihavõtte esimesel pühal: paljudes kohtades suundusid talumehed pühapiltidega preestrite eesotsas valimiskastide juurde.² Kartes Pariisi demokraatide ja tööliste hädaohtu oma väikeomandile hääletasid nad tihti nende poolt, kes olid kõige enam huvitatud eraomandi säilitamisest üldse: suurmaaomanike ning kapitalistide poolt. Oli juhuseid, kus ettevõtjad santazeerisid oma töölisi, ähvardades juhul, kui viimased ei hääleta neile sobivate kandidatuuride poolt, viimaseid vallandada. Rahvuslike töökodade administratsioon kasutas kogu oma võimu selleks, et mõjutada töölist hääletama nimekirjade poolt, kus ei esinenud ühtegi töelist demokraati. Igal pool ohutasid vaimulikud ja külakodan-

¹ Ренар, ст.49.

² Самас, стр. 55.

lus viha Pariisi tööliste vastu, kes olevat süüdi 45-santiimilise lisamaksu sisseseadmisel ning mis ka minevat Pariisi "rahvuslikes töökodades laisklevate punaste" ülalpidamiseks. Talupoegade hulgas selgitustööd tegevad peamiselt "Klubide klubi" poolt saadetud agitaatorid ei suutnud viimastega peaaegu kunagi ühist keelt leida. Talupoegade enamus oli küllalt veendunud, et sotsialistid ja kommunistid, kes taotlevad üldist võrdsustamist, tahavad ka nende pisitalusid ära võtta. Sellistes tingimustes läbiviidud valimiste tagajärjeks oli parempoolsete vabariiklaste enamus uues Asutavas Kogus, palju oli ka legitimiste (kes esinesid aga vabariiklastena), ei olnud valitud ühtegi kommunisti. Louis Blanc ning Albert osutusid Pariisis vaevalt valituiks, väikekodanlikest demokraatidest valiti üle 100, nende radikaalsemaid esindajaid ainuüksi Barbès. "Valimiste tagajärjeks oli kodanluse võit proletariaadi üle, provintsi võit Pariisi üle, külaelanikkonna võit linna üle."¹

Asutava Kogu selline koosseis andis kodanliku kontr-revolutsiooni kätte tugevad trumbid. Kodanlus võis nüüdsest alates asuda pealetungile tööliklassi huvidele, pugedes "rahva otsuse" seljataha. Kuid Prantsuse tööliklass polnud sellega veel tegelikult kaugeltki löödud. Ta omas nüüd rea poliitilisi organisatsioone, oli omandanud rea võitluskogemusi, oli tegelikult rahvusliku

töökodade järjest kasvava tööliskonna näol ka sõjaliselt organiseeritud. Selles, et kodanlus senise ebamäärase olukorra pärast Asutava Kogu valimisi enam ei lepi, polnud vähematki kahtlust.

Tulevaste võitluste eelmänguks olidki kodanluse ja proletariaadi kokkupörked Rouenis, kus nimetatud klasside esindajate vahel läks relvastatud kokkupörkeks. Esimene neist eelvägede võitlused toimusid Limoge'is, kus tervelt 19 päevaks haaras võimu oma kätte ülestõusu komitee. Kuid kõige tõsisemad sündmused toimusid Rouenis, kus tööliste ja ettevõtjate vahelised vastuolud olid eriti teravad. Pärast demokraatlike kandidaatide lüüasaamist toimusid otsekohe kokkupörked tööliste ja kodanlastest rahvuskaardiväelaste ning sõdurite vahel. Ägedad võitlused kestsid kogu 27-28. aprilli öö ning järgmise päeva. Alles pärast kanonaadi õnnestus vägedel barrikaadid purustada ja ülestõusnud kapituleeruma sundida. Üle kogu maa levis Roueni sündmuste vastukajana pahameele laine. Võitlus proletariaadi ja kodanluse vahel hakkas võtma uut ja teravamalt kuju, klassivõitluse areenina hakkasid barrikaadid üha enam asendama miitinguid, demonstratsioone ja valimispunkte.

Klassivõitluse teravnemine 1848.a. mais-juunis
ja Juuniülesthös Pariisis.

1848.a. 4. mail kokku tulnud Asutava Kogu esimestel koosolekutel tulid teravalt ilmsiks proletariaadi ja kodanluse vahelised klassivastuolud. Rida demokraatlikke klubisid ning poliitilisi organisatsioone esitasid Asutavale Kogule rea petitsioone, kus nõuti Roueni tapatalgu süüdlaste karistamist, otsustavate abinõude tarvituselevõtmist, töötute ning näljaste olukorra parandamist.¹ Eriti energiliselt nõudsid Pariisi töölised, demokraatlik intelligents ning väikekodanlus otsustavate abinõude tarvitusele võtmist Preisi ja Austria reaktionääride taltsustamiseks, kelle löökide all purunesid demokraatlikud ülesthösud Krakovis ja Poznanis. Ülesthösnud poolakate appikutsetele vastasid Pariisi demokraadid ning kõigepealt töölisklass otsusega organiseerida suurejooneline demokraatlike jõudude manifestatsioon, mis pidi nõudma valitsuselt ja Asutavalt Kogult senise välispoliitika radikaalset muutust ning otsekohest revolutsioonilise armee saatmist Reinile. Pariisi töölise organisatsioonide ja klubide "Tsentraliseeritud komitee" otsustas määrata demonstratsiooni 15. maile 1848.a.

¹ Революции, Т. I, стр. 522.

Sellele klassivõitluse uuele "lahingule" läks reaktsioonileer vastu tunduvalt tugevnenuna ja konsolideerununa. 10. mail ametist lahkunud Ajutise Valitsuse aemel ametisse astunud 10-liikmelises Täidesaatvas Komitees polnud ei Louis Blanci ega Alberti, kusjuures tähtsamad ministrikohad olid läinud täiesti parempoolsete vabariiklaste kätte (söja-, välis-, siseministrium¹). Kodanlus tundis end võrdlematult kindlamana kui veebruaris-märtsis.

15. mail 1848.a. täitusid Pariisi tänavad rahvuslike töökodade töölistega, revolutsiooniliste klubide ning liitude liikmetega. Demonstratsioonist osavõtjate arv tõusis 150. tuhandeni, Hüüetega "Elagu Vabariik! Elagu Poola!" tungisid demonstrandid Bourbonide paleesse, kus pidas parajasti istungeid Asutav Kogu. Kõnetooli astusid Blanqui ja Barbès, kes nõudsid iseseisva Poola taastamist ning kehvikutele inimväärsete elutingimuste loomist. Ähvarduste saatel nõudsid töölised, et Asutav Kogu võtaks otsekohe vastu seaduse, mille järgi rikastele kehtestataks erimaks ja kuulutatakse välja Poola abistamisaktsioon. Üldise segaduse ajal astus kõnetooli Hubert (kelle kohta on andmeid, et ta oli tegelikult politsei agent) ja hüüdis: "Kodanikud! Rahva nimel kuulutan Asutava Kogu laialisaadetuks!" Demonstrandid tungisid deputaatidele määratud kohtadele

1

Революции, Т. I, стр.522.

ning sealsamas hakati koostama uue valitsuse nimekirju. Karjudes: "Relvade juurde!" suundus rahvas raekotta, kuid vaevalt olid töölised lahkunud Bourbonide paleest, kui sinna saabusid peamiselt kodanlastest rahvuskaardiväelased ning suundusid Ledru-Rolléni juhtimisel raekotta revolutsionääre laiali ajama.

Raekojas Albert ja Barbès organiseerisid dekreedil väljaandmist, mis pidi kuulutama Asutava Kogu laialisaadetuks ning teatama uue valitsuse ametisse astumist. Viimasesse pidid kuuluma Louis Blanc, Albert, Raspail, Barbès, Ledru-Rolléni (kes ise tuli tema kandidatuuri ülesseadnuid laiali ajama!). Alberti ning Raspail' sellesline tegevus kandis ilmselt avantüristlikku iseloomu, kuna tol ajal isegi enamik töölisi (rääkimata väikekodanlikest elementidest ning talupoegadest) pani veel suuri lootusi Asutavale Kogule, nende poliitilist pimedust iseloomustab küllaldaselt hinnang, mille nad andsid Ledru-Rollénile. Seetõttu ei saanudki uue valitsuse iga olla kuigi pikk; linnapea Marrasti kutsel saabunud rahvuskaardiväelased piirasid raekoja ümber ning arreteerisid Barbèsi ja Alberti. Öhtul arreteeris politsei Raspail' ning Blanqui, vaatamata sellele, et viimane raekoja sündmustest osa ei võtnud. 15. mai sündmused tugevdasid tunduvalt kodanluse positsioone "Revolutsioon on võidetud, varsti võidetakse ka vabariik." Julgust

saanud kodanlus asub ära kasutama nüüd täiesti tema käesolevat riigivõimu töölisklassi ja kõige pealt tema võitlusorganisatsioonide purustamiseks: 16. mail keelati montanjaaride salgad ning samal päeval teatati nn. "vabariikliku kaardiväe" loomisest. 17. mail määrati sõjaministriks kindral Cavaignac, kes oli tuntud oma julmuse poolest koloniaalsõdades. 22. mail suleti Barbési ja Raspail' klubid. Nende abinõudega arvas kodanlus ennast küllalt kindlustanud olevat otsustava löögi andmiseks rahvuslikele töökodadele, veebruarirevolutsiooni sünnitusele, mis temale olid pidevalt hirmu sisendanud. 24. mail 1848.a. avaldab ühiskondlike tööde minister Trela käskkirja, mille tõeliseks eesmärgiks oli rahvuslike töökodade likvideerimine. Kuulutati välja kõigi 18-25.a. vallaliste rahvuslike töökodade tööliste armeesse värbamine ning kõik väljaspool Pariisi päritolevad töölised kuulusid vallandamisele, töötasu vähendati tunduvalt. Asutavas Kogus ning tema komisjonides rünnati raevukalt rahvuslikke töökodasid, neid "moraalse laostumise" ning "ähvardava käärimise" kollet.

30. mail Asutavas Kogus vastu võetud seadus, mis kinnitas ühiskondlike tööde ministri poolt väljaantud dekreedid, abinõud ja määras ulatuslikud riiklikud krediidid eraettevõtetele. 30. mai seadused kutsusid esile Pariisi tööliste raevuka meelepaha.

Klassivastuolude äärmusliku teravnemise perioodil

hakkas üha enam kaalu omandama poliitiline rühmitus, keda tema juhi Louis-Napoleon Bonaparte'i järgi juba Juulimonarhia ajal oli nimetatud bonapartismiks. Louis Napoleon teeb äärmiselt ulatuslikku demagoogilist propagandat peamiselt talurahva hulgas ja protesteerib 45-santiimilise maksu vastu, mis Louis-Napoleoni võimuletuleku järel pidi kaotatama. Tehes natsionalistlikku ja antisemistlikku propagandat ei unustanud ta kunagi tituleerimast ennast "vabariiklaseks," "tööraha" huvide kaitsjaks ning isegi "sotsialistiks".¹ Bonapartistide aktiivsus ja demagoogia põhjustas poliitilise olukorra veelgi suurema teravnemise, kuid tugevdas tegelikult kodanluse positsioone, kuna ta eemaldas väikekodanlikke (eriti talupoeglikke) kihte revolutsioonilis-demokraatlikust leerist ning omandas teatud mõju ka tööliskonnas endas. Juunikuu esimesel nädalal algasid tööliste tänavakoosolekud, milledele andis hoogu juurde revolutsiooniliste klubide sulgemine. Vaatamata 7. juunil vastuvõetud seadusele, mis sellistest koosolekutest osavõtjaid karistas kuni 10 aastase vanglakaristusega, võtsid sellised tänavakogunemised üha enam hoogu.

Vahepeal koondas kontrevolutsioon energiliselt oma jõude. Pealinna ja tema lähemasse ümbrusse luuakse vägesid. Kui Marseille'is läheb asi relvastatud kokku-

¹ Революции, Т. I, стр. 530.

pörkeks tööliste ja vägede vahel, kasutavad kontrevolutsionäärid otsustavalt relvi.

22. juuniks 1848.a. peab valitsus olukorda küllalt kindlaks otsustava löögi andmiseks rahvuslikele töökodadele. Valitsuse ametlik häälekandja "Moniteur" avaldab määruse, kus kirjutatakse, et kõigil vallalistel 18-25.a. vanustel töölistel otsekohe astuda armeesse ning kõigil ülejäänuil valmistuda Pariisist lahkumiseks tööle Sologne'i provintsi, kuhu varem töölesaadetute rasketest töötingimustest olid kuulnud jõudnud ka senini Pariisi jäänud töölisteni. Pariisi töölised, kelle huvisid kujukalt väljendasid rahvuslike töökodade brigadiiride keskbüroo liikmed oma kirjas ühiskondlike tööde ministri-le: "... ükski meist ei lahku Pariisist enne, kuni ei ole välja töötatud ja rahva poolt vastu võetud demokraatlik, sotsiaalne ja rahvalik kontitutsioon... Elagu demokraatlik ja sotsiaalne vabariik!"¹ Pariisis algas rahvuslike töökodade tööliste massiline demonstratsioon, millega liitus ka teisi demokraatlikke elemente. Öhtul läksid demonstrandid küll laiali, kuid ettevalmistus ülestõusuks hoogustus: Saint-Antoine'i eeslinnas ehitati barrikaade ning valmistati relvi. 23. juuni kella 6.00 kogunesid töölised uuesti Pantheoni platsile, kust suunduti Bastille' platsi kaudu Saint-Antoine'i eeslinna. Demonstrantide kolonni liikumise ajal algas

1

Революции, Т. I, стр. 531.

juba kõigis töölislinnajagudes barrikaadide ehitamine. Barrikaadidel võitlejate peajõu moodustasid rahvuslike töökodade töölised, kes võitlesid nendessamades gruppides, kus nad töötasid.

Koos nendega võitlesid eraettevõtete töölised, naised, isegi lapsed. Aktiivsete võitlejate arv ulatus 40-50 tuhandeni.¹

Ülestõus oli puhkenud stiihiliselt ning seetõttu polnud ülestõusnuil ei kindlat võitlusorganisatsiooni ega juhtivat keskust, mille peapõhjuseks oli kindla poliitilise partei puudumine, mitmete erisuundade olemasolu demokraatlikus liikumises, asjaolu, et nii mõnedki progressiivsed tegelased, kellele töölised osutasid suuri lootusi, keeldusid otsustaval momendil võitlejatega liitumisest. Nii asusid sisuliselt revolutsiooni reetmise teele Louis Blanc, Caussidière, Lagrange jt. Kuid ebakindlate ja oportunistlike elementide kõrvalehoidmine võitlusest aitas kaasa selle võitluse proletaarlikele, avalikult kapitalismivastase ilme omandamisel, "see oli võitlus kodanliku korra säilimise või hävitamise eest."² Ülestõusnud võtsid oma programmi kokku loosungis "Demokraatliku ja sotsiaalse vabariigi eest!" Kuid võitlejate

1 Революции, Т. I, стр. 534.

² К. Марх, Классивõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk. 81.

poliitilise ja positiivse programmi ebamäärasust ja väikekodanluse suurt mõju tema ideoloogia kujunemisele ülestõusnute hulgas näitab levitatav uue valitsuse liimete nimekiri, kuhu kuulusid Blanqui, Raspail, Louis Blanc, Proudhon, Barbès, Caussidière jt.

Ülestõusnute võitlusprogrammi ebamäärasusest ja erinevate gruppide eesmärkide mitmekesisusest annavad teatud pildi juunivõitluste ajal väljaantud proklamatsioonid ja üleskutsed, milledest üksikuis nõutakse sotsiaalse vabariigi kõrval ka omandi kaitset ning isegi Louis-Bonaparte'i kuulutamist vabariigi presidendiks. Vaatamata kõigile neile ülestõusu nõrkustele põhjustas ta siiski peataoleku ja paanika kodanlikes ringkondades ja valitsuses endaski, mistõttu seal 23. juuni hommikul kaaluti õige tõsiselt ettepanekut pageda Versaille'sse, kust siis hiljem uuesti rünnata Pariisi.¹

Teatavast esialgsest edust innustunud ülestõusnuil kujuneb välja võitluskeskus "Inimõiguste Ühingu Tegevuskomitee", mida juhatab endine husarikapten ning kogunud revolutsionäär Joachim de Kersausie, kelle poolt töötati välja ka ülestõusnute sõjaline plaan, mis nägi ette rünnakut Pariisi tööliseeslinnadest lähtuvate nelja kolonniga, raekoja, Bourbonide ja Tuileries' lossi suunas, kusjuures nende nelja kolonni vahelist sidet pidid pidama liikuvad salgad, kes pidid ehitama kõrvaltäna-

¹ Ренар, стр. 99.

vates ka barrikaade, et takistada vastase peavõitlusjõudel rünnata ülestõusnute peavõitluskolonne tiibadelt. Operatsioonibaasid Clô-Saint-Lazar'is ja Saint-Antoine'is olid tugevasti kindlustatud.¹ Selle üldiselt hea plaani peamiseks puuduseks oli asjaolu, et ta jättis täiesti tähele panemata Pariisi lääne osa tööliskvartalid, mis olid oma kitsaste ja kõverate tänavatega ülestõusnute tegevuseks vägagi kohased.

Kuid kahjuks oli Kersausie' plaani teostamisele asuminegi võimatu, sest ülestõus ei omanud juba algusest peale küllalt pealetungivat iseloomu, Võitlused toimusid juba 23. juuni hommikust saadik olukorras, kus ülestõusnud olid sunnitud asuma kaitsele ja see põhiliselt suutis Pariisi idapoolse osa tööliskvartalid eraldada barrikaadide reaga ülejäänud kodanlikust Pariisist, mistõttu ülestõusnud olid teatud määral ette valmistatud kontrevolutsiooni ülekaalukate jõudude rünnakute tagasitõrjumiseks ja mis 23. juuni hommikupoolel toimuski võrdlemisi edukalt. Sellele aitas kaunis tublisti kaasa asjaolu, et armeeüksused läksid võrdlemisi vastumeelselt ja passiivselt võitlusse ning mõnel juhul isegi keeldusid rahvast tulistamast.² Kontrevolutsiooni ülekaalukate jõudude esialgset ebaedu põhjustas ka asjaolu, et nii juhtkond kui ka sõdurid suhtusid võrdlemisi üleolevalt oma vastaste sõjalistesse võimettesse, arvates, et on tegemist täiesti

¹ Ренар , стр. 99.

² Самас, стр. 99.

organiseerimatute jõukudega. Kuid ^{Marx}Engelsi iseloomus-
tuse järgi ülestõusnud, kes enamikul juhtudel võitlesid
juba rahvusliikudes töökodades tööks organiseeritud
üksustena, sõdisid palju organiseerimatult kui seda
esialgu oleks võidud arvata.¹ 23. juuni hommikupoolel
vallutasid kontr^zevolutsionäärid mõningad ülestõusnute
poolt kaitstud tähtsamad tänavad, kuid vallutatud ter-
ritooriumi kindlustamisele ega isegi eraldamisele nad
peaaegu mingisugust tähelepanu ei osutanud, olles kind-
lad, et ülestõus on õhtuks maha surutud. Kuid kasutades
ära sellist kontr^zevolutsionäär^zide lohakust õnnestus
ülestõusnuil 24. juuni varahommikul vallutada enamik
kaotsiläinud kvartaleid tagasi ning teisel Saint-Antoi-
ne'ist lähtuval rünnakukolonnil õnnestus raekoda
peaaegu ära löigata. Ägedad võitlused toimusid ka
Pariisi Jumalaema kiriku piirkonnas. 24. juuni ennelõu-
nal paistis ülestõusnute võit kodanluselegi olevat töö-
näoline. Luxembourgi lossis asuv Täidesaatev komisjon,
keda süüdistati Asutavas Kogu istungil mitteküllaldase
energilise võitluse juhtimises, pani volitused maha.
Senine sõjaminister, Alžeeria timukas, kindral Cavaignac
kuulutati "täidesaatva võimu peaks", st. tegelikuks
diktaatoriks.

Uue diktaatori esimeseks korralduseks oli kasutada
kahurväge nüüd ka majade, mitte ainuüksi barrikaadide

¹ Маркс, К. и Энгельс Ф., Сочинения, Т. VI, часть I, стр. 203-206.

purustamiseks. Paljudes kohtades süttisid tulekahjud. Cavaignac hakkas edasi tungima tugevate kolonnidega, püüdes kõigiti ära hoida oma vägede killustumise. 24. juuni öhtuks õnnestus maha suruda ülestõusnud Saint-Jacquesi eeslinnas. Kogu Seine'i vasak kallas oli nüüd valitsusvägede käes. Samal ajal, kui viimased ülestõusnud Seine'i vasakul kaldal olid sunnitud kapituleeruma, õnnestus Lamorieier juhtimisel olevate peamiselt rahvuskaardiväelastest ning nn. mobiilkaardiväelastest koosnevail üksustel ülestõusnute esimest kolonni teisest kolonnist ära löigata ning osaliselt sisse piirata ning ka teise kaugele tagasi paisata. Pidevalt saabusid Pariisi provintsilinnade garnisonidest sõdurid ning rahvuskaardiväelased, kes kohe lahingusse paisati; 24. juuni ennelõunal oli Cavaignaci käsutuses umbes 100 000 meest.¹

25. juunil asus Cavaignac pealetungile. Ülestõusnute kätte olid jäänud ainuüksi Saint-Antoine'i ja Temple'i eeslinnad, 2 eelpositsiooni Clô-Saint-Lazare'i eeslinnas ning Damietle'i silla ümbrus, millede pärast kogu päev käivadki ägedad võitlused. Ligi 12 tunnilise kanonaadi järele alustavad Lamorieier' väed rünnakut ja vallutavad tugipunktid Clô-Saint-Lazare'is. Tormijooksuga vallutati ka suur osa Saint-Antoine'i eeslinnast.

26. juuni hommikuks oli ülestõusnute kätte jäänud ainuüksi võrdlemisi väike osa Saint-Antoine'i ja Saint-

¹ Маркс К. и Энгельс Ф. Сочинения, Т. VI, ч. I, стр. 204.

-Marteni eeslinnadest, mis moodustasid aga selleks ajaks juba tõelise kindluse.¹

Hiigelsuured barrikaadid, mis olid ehitatud kvartali peatänavale moodustasid suure nürinurga, mis võimaldas hoida ründajaid risttule all. Majasid teineteisest eraldavaisse tulemüüridesse tehti avauseid, mis võimaldas pidada sidet võitlejate üksikute gruppide vahel.

Lootes meelitada ülestõusnuid alistuma alustas Cavaignac läbirääkimisi, lubades silmakirjalikult alistunute amnesteerimist. Samal ajal kui peeti läbirääkimisi alustati barrikaadide lähedal olevate majade alla miinikäikude kaevamist. Läbirääkimiste katkemise järel alustasid kontrevolutsioonilised väed kanonaadi Bastille' platsilt ning Temple'i eeslinnas ülesseatud kahureist. Olles veendunud edasise vastupanu mõtetuses, kapituleerus enamik ülestõusnuist, ainult üksikuil õnnestus taganeda linnast välja. 26. juuni õhtuks oli ülestõus täiesti maha surutud: kontrevolutsioon võidutses. Kontrevolutsioonil oli õnnestunud proletariaat maha suruda.

Peale proletariaadi üldise nõrkuse, madala teadlikkuse, poliitilise võitlusprogrammi ning võitluspartei puudumise oli juuniülestõusu nurjumisel veel rida teisi põhjusi. Nagu nägime, algas ülestõus kontrevolutsiooni poolt provotseerituna, momendil kui kodanlus oli võitluseks valmistunud, kui talupoegkonna laiad massid

I Маркс К. и Энгельс Ф. Сочинения, Т. VI, ч. I, стр. 208; 209
red. Революции, Т. I, стр. 542-543.

(tol ajal umbes 2/3 maa elanikkonnast) olid proletariaadist eemaldunud, kui rida revolutsioonilise demokraatia juhte istus vangis. Muidugi etendas küllaltki otsustavat osa relvastuse ning sõjaliste oskuste puudumine ning senistes barrikaadivõitlustes ennenägematu hävitustaktika kasutamine Cavaignaci poolt. Kuid sellele vaatamata suutis Pariisi proletariaat, kelle vastas oli... finantsaristokraatia, tööstuskodanlus, väikekodanlased, sõjavägi, mobiilkaardiväeks organiseeritud lumpenproletariaat, intelligents, papid ja maaelanikkond¹, osutada mitu päeva otsustavat vastupanu. 26. juunil algas kontrevolutsiooni verine arveteõiendamine Pariisi töölisklassiga. Cavaignaci sõdurid ja rahvuskaardiväelased arreteerisid juuni viimastel ja juulikuu esimestel päevadel üle 25 000 inimese, kelledest üle poole tuli vabastada igasuguste konkreetsete süüdistuste puudumisel.² Tuhandeid töölisi lasti ilma igasuguse kohtu ja juurdluseta maha, nende arv ületas kaugelt lahingus langenute arvu. Tänavatel, platsidel, parkides korraldati tõeline ajajaht revolutsionääridele, inimeste ainsaks süütõendiks võis olla ainuüksi töölise riietus. Tuhandeid inimesi suleti vanglaks muudetud Tuileries' lossi, kõik Pariisi vanglad ning paljud kasarmud olid täis arreteeritud.

1

K. Marx. Louis Bonaparte'i kaheksateistkümmes brümaär, lk. 17.

2 Революции, Т. I, стр. 545.

Vangistatud topiti kümnete kaupa pisikestesse kongi-
desse, kus nad lämbusid ainuüksi õhupuudusest, nende
hulgas hakkasid otsekohe levima tüüfus, düsenteeria.
Esines enesetapmisi ning hullumisi. Paljudel juhtudel
tulistasid valvurid kaebust tõstvaid vange hoiatama-
tult. Eriti metsikult märatses lumpenproletariaadist
koosnev mobiilkaardivägi, enamikus 16-18 aastased poi-
sikesed. Vaevalt oli tänavalahingute kära vaibunud
kui 27. juunil 1848.a. võeti Asutavas Kogus vastu
seadus ülestõusnute asumisele saatmisest. Seaduse e^lu-
urⁱrimisele oldi juba asun^tud: aheldatud vangide kolon-
nid suundusid enamikul juhtumel jalgsi Atlandi ran-
nikule, kus nad saadeti Rhé Belle-Isle'i jt. saartele,
Alžeeriasse jm. Veel terve aasta jätkusid sõjakohtute
istungid, kus langetati ülikarme otsuseid. Paljud prot-
sessid viidi läbi ülisuure kiiruga, hukkamised olid
sagedased. Pariisi tööliste kaotusest peamiselt valge
terrori tagajärjel annab tunnistust asjaolu, et nii
mõnedki ettevõtted ei saanud uuesti täie võimsusega
tööle hakata, kuna oli puudus töolistest.¹ (kusjuures
enne juuniülestõusu oli tööpuudus üldine).

Teinud kahjutuks Pariisi revolutsioonilise töölis-
klassi, otustas kontrevolutsiooniline kodanlus mitte
loobuda sõjalisest diktatuurist. Ainukeseks sadamaks,
milles võib varju leida sellisel rahutul ajal - see

¹ Ренар, стр. II5.

on sõjalise despotismi sadam,¹ kirjutas hertsog Paquier, väljendades kogu Prantsusmaa reaktsiooni ühise seisukohana.

Selle sõjalise despotismi teostaja, Pariisi töörahva timukas kindral Cavaignac kinnitati 28. juunil Asutava Kogu poolt "Prantsuse Vabariigi täidesaatva võimu peaks." Laialisaadetud Luxembourggi komisjoni asemele moodustas Cavaignac uue valitsuse, kus enamik ministreid kuulus kodanlike vabariikide parempoolsesse, nn. "Nationali" rühmitusse. Nii kuulusid nende valitsusse välisministrina Bastide, rahandusministrina Goudchaux, sõjaministrina Lamoricière. Asutava Kogu esimehe tähtsa koha sai Marrast. Täielikult tõrjuti kõrvale Ledru-Rollini tüüpi "Réforme'i" ümber koondunud väikekodanlikud demokraadid, kes olid nii 16. aprillil kui ka juunipäevil kaotanud täielikult oma iseseisva poliitilise palge, minnes avalikult koos kodanlike vabariiklastega võitlusse proletariaadi vastu. Kodanlikud vabariiklased tühistasid avalikult fiktiivse liidu, mille nad olid vastumeelselt ja tagamõttega sõlminud väikekodanlastega Ajutise Valitsuse ja Täidesaatva Komisjoni ajal.² Nii oli tegelikult proletariaadi lüüasaamisega

¹ Революции, Т. I, стр. 548.

² К. Марх, Louis Bonaparte'i kaheksateistkümmes brümaär, lk. 55.

saanud lüüa ka väikekodanlus, kuigi "keegi ei olnud juunipäevil fanaatilisemalt võidelnud omandi päästmise eest kui Pariisi väikekodanlased.¹

Otsekohe pärast juuniülestöusu mahasurumist hakkab Cavaignaci valitsus tarvitusele võtma abinõusid, mis pidid juunisündmuste kordumise võimatuks tegema. Üheks tähtsamaks neist oli töölistelt relvade äravõtmine. Nii oli 4. juuliks 1848.a. töölistkvartalides ära korjatud üle 100 000 tulirelva.² Teiseks tööliklassi löplikule kahjutukstegemisele suunatud abinõuks oli rahvuslike töökodade löplik likvideerimine. Vastav seadus võeti vastu 3. juulil 1848.a. 9. sept. tühistati 2. märtsil vastuvõetud seadus tööpäeva lühendamisest 2 tunni võrra, kitsendati tööliste liikumisvabadust, ametlikult tehti ettevõtjaile ülesandeks takistada töölistel tegelemast poliitikaga.

Õige tõsiseid takistusi tehti ajakirjandusele: nii taastati Juulimonarhia, ^{algne} igalt ajalehe väljaandmisloa saamiseks nõutav kautsjon, tõsiste ähvardustega ähvardati igahühte, kes tungib kallale omandiõiguse või perekonna alustele. Otsustavalt piirati ka klubide poliitilisi õigusi: seal keelati arutamast küsimusi, mis ohustasid "korda" või "kõlblust".

¹ K. Marx, Louis Bonaparte'i kaheksateistkümmes brümaär, lk. 55.

² Революции, Т. I, стр. 549.

Cavaignaci valitsuse puhtkodanlik iseloom avaldus tema sammudes, mis olid tegelikult suunatud väikekodanlike kihtide ja talupoegkonna vastu. Nii kinnitati Asutavas Kogus seadus täiendavast 45-santiimilisest maksust ning tühistati kõik soodustused, mis olid Veebruarirevolutsiooni päevil antud krediitoreile: väikekodanlastest võlgnikud, kes nii agaralt olid omandi eest võidelnud, leidsid, et "...maja milles nad elasid, ei olnud nende omand, kaubad, mida nad müüsid ei olnud nende omand... väikekodanlus taipas kohkudes, et tööliste purustamisega oli ta end vastupanuta võlausaldajate kätte andnud".¹

Kokku tabas Valitsuse keeldumine võlakohustuste pikendamisest väga suurt hulka väikeomanikke ning ka mõningaid jõukamaid töölisi, kuna kogu Prantsusmaal protesti läinud vekslite väärtuste kogusumma ulatus 32 miljonile frangile.²

Kodanlik kontrevolutsioon annab hoope ka märtsist juunini loodud tööliste assotsiatsioonidele ning korporatsioonidele, mis olid Louis Blanci, osaliselt ka Proudhoni jt, väikekodanlike sotsialistide utopistide ideede teostamise katseteks. Mõningad neist säilisid kuni enamik suleti 1848.a. lõpukuudel. Kogu 1848.a. suve ning sügiskuudel toimub valitsuses esindatud poliiti-

¹ K. Marx, Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnnes brümaär, lk. 58-59.

² Революции, Т. I, стр. 687.

liste rühmituste pidev nihkumine paremale, mis kujukalt avaldub Cavaignaci valitsuses, milles omandavad tähtsaid ministrikohti Juulimonarhia dünastilise opositsiooni tegelased Vivien (ühiskondlike tööde minister) ja Dupont (siseminister). 4. novembril võeti vastu Prantsuse vabariigi uus konstitutsioon, mis kuulutas Prantsusmaal lõplikult välja kodanliku vabariigi, kus kõneldatakse küll sõna-, trüki-, ühingute- koosolekute jne. vabadusest ning üldisest valimisõigusest, kus pole aga enam juttugi "õigusest tööle", "töö organiseerimisest", "üldisest vennastumisest".

Nii märgitseb 1848.a. novembrikuus vastu võetud konstitutsioon ümbersündi "... sotsiaalseist institutsioonidest ümbritsetud vabariigist" puhtkodanlikuks vabariigiks, laiade töötajate masside mahasurumise aparaadiks, milleks konstitutsioon ette nägi ka riigi täidesaatva võimu vastava organisatsiooni - tugeva presidendivõimu loomise.

Sündmuste raudne loogika oli viinud finantsaristokraatia võimu asendumise kogu kodanliku klassi võimuga, proletariaadile see aga tähendas ainuüksi ühtliiki ahelate asendumise teistega.

¹ K. Marx, Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850, lk. 35.

LÖPPSÖNA

1848.a. revolutsioonisündmused Euroopas ning eriti Prantsusmaal omasid suurt tähtsust kogu järgneva ajaloo-perioodi ning eriti revolutsioonilise töölisklassi võitlustaktika ja strateegia kujunemisele. 1848.a. revolutsioonisündmuste uurimine ja mõistmine selgitab meile kodanluse, väikekodanluse, proletariaadi, talupoegkonna osa revolutsiooni mitmesugustel etappidel. 1848. aasta näitas esmakordselt täie selgusega, et võitlusarreenile on astunud uus ühiskondlik jõud - proletariaat, kes esineb täiesti iseseisvate klassinõudmistega ning kelle võitlushoog juba oma arengu sellisel varasel etapil võis panna kodanliku ühiskonna enese olemasolu küsimärgi alla.

1848.a. revolutsioonisündmused näitasid kujukalt, et klassiliit kodanluse ning proletariaadi vahel võis omada nüüd äärmiselt ebakindlat ja ajutist iseloomu, võitluses poliitiliste õiguste, monarhia ning feodalismi igandite vastu, kuid et see muutub kõige teravamaks antagonismiks, kui proletariaat hakkab samme astuma omaenda eluõiguste omandamiseks.

1848.a. sündmused ning eriti juuniülesthõus näitas, et proletariaat saavutab vabaduse ning sotsialismi ainuüksi võitlusega oma klassi diktatuuri eest, kodanliku korra põhialuste hävitamise eest. Kogu 1848.a. revolutsioonilise võitluse käik näitas veel, et võidu eelduseks

on kindla programmi ja organisatsiooniga poliitilise võitluspartei olemasolu. 1848.a. võitluste käik näitas, et väikekodanlike sotsialistide utopistlikud teooriad on teostatud, et pole riiki väljaspool klasse ega sotsialismi eest võitlevat kodanlust. Kõik need 1848.a. revolutsiooni kogemused omasid suurt tähtsust markstlik-leninliku teooria kujunemisel ning olid teenäitajaiks revolutsioonilise töölisklassi kõigis võitlustes. Nad pole kaotanud oma tähtsust ka tänapäeval, kus võitlus kapitalistliku orjuse vastu käib veel suure osas maailmast ja kus revolutsioonilist töölisliikumise arengut takistavad veel igat liiki oportunistid ja revisjonistid.

Kasutatud kirjandus ja lühendid

I Marksismi-leninismi klassikute teosed.

1. Marx, K. , Klassivõitlus Prantsusmaal 1848-1850,
Tallinn, 1951.

2. Marx, K., Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnnes
brüümäär, Tallinn, 1952.

3. Маркс, К., Ход движения в Париже, —

Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сочинения, Т. VI, Москва-
Ленинград, 1930, lk. 202-210

4. Энгельс, Ф., Будущая итальянская революция и социалистическая партия. — Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сочинения, Т. XVI, ч. II, стр. 377-382.

II Väljapaistvate nõukogude riigimeeste teosed.

1. Stalin, J.V., Vene revolutsiooni võidu eeltingimustest, Stalin, J.V. Teosed, k. 3, Tallinn, 1948, lk. 14-15.

III Teaduslikud monograafiad ja artiklid.

I. Бендрикова Л.А., Экономический кризис и рабочее движение накануне февральской революции во Франции, — К столетию 1848 года. Под редакцией проф. Б.Ф. Поршнева и доц. Л.А. Бендриковой, Москва, 1948, стр. 133-147.
/=Бендрикова/

2. Бржа, Ж., История рабочего движения во Франции, Т. I От возникновения рабочего движения до восстания Лионских ткачей, Москва, 1953.
/ = Бржа /.

3. Верморель, А., Деятели сорок восьмого года, Изд.
2-е. М., - Пч, 1923.
/= Верморель /
4. Кучинский, Ю., История условий труда во Франции с
1700 по 1949, Москва, 1950.
/= Кучинский /.
5. История XIX века. Под ред. Лависса и Рамбо. Пере-
вод с франц., 2-е дополненное и
испр. издание, Т. III. Время реак-
ции и конституционные монархии
1815-1847, Москва, 1938.
/= Лависс и Рамбо Т. III /.
6. Нарочницкий А. Л., Международные отношения от февраль-
ской революции до лета 1848 г. -
К столетию революции 1848 года. Под
ред. проф. Б. Ф. Поршнева и доц.
Л. А. Бендриковой, 1948, стр. 31-96.
/ = Нарочницкий /.
7. Раневская А. Е., Очерки истории Франции XV-XIX вв.,
Москва, ИМО, 1958.
/ = Раневская /.
8. Революции 1848-1849. Под ред. профессора Ф. В. По-
темкина и профессора А. М. Молока,
Т. I, Изд. Акад. Наук, Москва, 1952.
/ = Революции, Т. I /.
9. Ренар, Ж., Республика 1848 года / 1848-1852 / Пере-
вод с французского, М.-Пч, Гиз,
1923
/ = Ренар / .

S i s u k o r d.

1. Sissejuhatus lk. 1
2. Klassid ja parteid Prantsusmaal 1848.a.
 revolutsiooni eel lk. 5
3. Veebruarirevolutsioon ja vabariigi keh-
 testamine Prantsusmaal lk. 33
4. Klassivõitlus 1848.a. märtsis ja aprillis lk. 52
5. Klassivõitluse teravnemine 1848.a. mais-
 juunis ja Juuniülesthõus Pariisis lk. 73
6. Lõppsõna lk. 91
7. Kasutatud kirjandus ja lühendid lk. 93